

ELANUL

Nr. 108
FEBRUARIE
2011

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

Erbiceni. Patru secole de istorie

Iulian SÎNZIANU

Satul Erbiceni se află situat la ceva mai mult de 25 de kilometri de capitala culturală a Moldovei, orașul Iași, pe drumul județean ce leagă Podu Iloaiei de vechea curte de la Hârlău și pe cursul mijlociu al râului Bahlui. Locuirea timpurie a acestor locuri este dovedită de descoperirile arheologice preistorice și de atestarea în scris a localității în urmă cu aproape patru secole (în anul 1619). În prezent satul Erbiceni este cea mai populată localitate a comunei cu același nume, recensământul din 2002 înregistrând aici 2429 locuitori în 864 de gospodării. Pe de altă parte, în ansamblul unității administrative, Erbiceni este atestat documentar destul de târziu, după satele Bârlești, Totoești și Spinoasa și doar înaintea satului Sprânceana, întemeiat în secolul al XIX-lea prin colonizarea unor locuitori de confesiune catolică.

Denumirea satului Erbiceni derivă, indisputabil, din cea mai veche, de lurgiceni, aceasta la rândul ei atestându-l probabil (nu avem nici o dovadă în acest sens) pe întemeietorul lurg sau lurgici. Aprecierea din *Marele Dicționar Geografic al României* din 1901, conform căreia denumirea localității „Ierbiceni” ar proveni „dela abundența erbei, ce se afla pe șesul Bahluiului, pe timpul înființării satului, cu vro 120 de ani în urmă, când un număr de locuitori se așezase acolo, veniți din părțile de jos ale Moldovei, pribegiți din cauza invaziilor turcești”¹, este evident eronată, atât în ce privește geneza denumirii cât și motivele și momentul întemeierii satului (acesta exista, la acea dată, de cel puțin trei secole).

Mărturiile arheologice. Pe teritoriul satului Erbiceni sau în preajma sa au fost descoperite mai multe vestigii preistorice. Unele dintre aceste așezări le voi enumera în rândurile următoare:

- în punctul „Sub Budăi, în fânațul de pe șes” a fost descoperită o așezare tardenoasiană. Inventarul litic, relativ bogat, conține unelte, îndeosebi microlitice: gratoare, burine, lamele a coche, lamele a bord abattu, trapeze ș.a. Resturile faunistice găsite în nivelul de locuire sunt relativ puține și aparțin speciilor sălbatice: cal, cerb, mistreț. S-a găsit și un număr apreciabil de cochilii de melci și puține fragmente de valve de scoici. S-au cules și unele bucăți mărunte de ocru roșu. Pe baza datării cu carbon radioactiv așezarea a fost datată aproximativ prin 7850 B.C., aparținând marelui complex cultural al tardenosianului nord-vest-pontic.

- pe „Dealul Sărături” se află așezarea eponimă a complexului Horodiștea – Erbiceni – Foltești din perioada de tranziție de la neolitic la epoca bronzului. În cursul săpăturilor au fost distinse două niveluri (Erbiceni I și Erbiceni II), caracterizate prin ceramică pictată de tradiție cucuteniană mai grosolană, cu calcar pisat în pastă, decorată prin incizii, mai rar cu șnurul, înrudită cu specia ceramică Cucuteni C, cu brâie crestate. Nivelul I este contemporan cu nivelul II de la Horodiștea – Botoșani, iar nivelul II cu așezarea de la Foltești – Galați. Așezarea a fost datată în mileniul al III-lea BC.

- continuare în pagina 5 -

Membri ai familiei Iamandi, donatori către spitalul din Bârlad

Adrian BUTNARU

La data de 27 octombrie 1838, frații Nicolae și Iancu Greceanu au deschis spitalul din Bârlad, în casele postelnicului Elena Beldiman, iar Epitropia Sf. Spiridon din Iași înscrie în buget întreținerea lui, constituindu-se astfel primul lăcaș de îngrijire medicală al acestui târg. Încă din 8 iunie 1838, frații menționați declarau Epitropiei Sf. Spiridon că li s-a solicitat de către mătușa lor, Elena Beldiman, născută Costandache, ca „din sentiment de umanitate”, „a căuta (a îngriji, n.a.) 10 bolnavi în orașul Bârlad cât vor trăi și aceasta cu nesimțitoare cheltuieli”. Totodată, îi comunicau că vor contribui cu venitul lor la întemeierea spitalului și solicitau și ajutorul acestei instituții din Iași. Elena Beldiman lăsase, prin testament, moșia Popeni, din ținutul Tutova, ca din venitul ei să se construiască un spital care să poarte numele său¹.

- continuare în pagina 13 -

Călugărașul, sculptură de Marin Rotaru.

Dovezi arheologice eneolitice în situl de la Dolhești „La Ulm”, județul Iași

Viclu MERLAN

Situl arheologic de la Dolhești este cercetat din anul 2004, efectuându-se an de an numeroase investigații de natură arheologică, geomorfologică, geologică și pedologică.

Situat pe un promontoriu înalt din partea de nord-vest a satului Dolhești, încadrat de o parte și de alta de două pârâuri mici, situl eneolitic a fost locuit cu peste 5000 de ani în urmă de o puternică comunitate agrară ce avea ca ocupație de bază creșterea animalelor, vânătoarea, pescuitul și cultivarea plantelor. Cu toate acestea civilizația cucuteniană este profund marcată de spiritualitatea esoterică a neo-eneoliticului pericarpatic, fapt vizibil în bogăția de artefacte și habitat.

Pentru a scoate la zi aceste bogățiile inestimabile ale strămoșilor noștri, scotocim centimetru cu centimetru, migălos și cu maximă atenție, întreaga masă de pământ dată deoparte. Pentru a vă face o idee despre demersurile arheologice efectuate vom reda în continuare pașii care au fost urmați în cadrul campaniei 2010.

Obiective: Pentru a verifica până unde se delimitează latura vestică a sitului, am efectuat o nouă secțiune, paralelă cu $S_6/2009$, însă la o distanță de 80 m vest de zona centrală, acolo unde platoul cvasiplan prezintă o ușoară înclinare spre valea pârâului Crăciun.

Trasarea unei secțiuni de verificare a laturii vestice a sitului prin S_7 și alta transversală, în partea centrală a sitului, în capătul nordic al secțiunilor $S_4/S_5/S_6/2007-2009$, pentru surprinderea resturilor de locuințe descoperite în anii anteriori. $S_7/2010$ a avut următoarele dimensiuni: $L = 15$ m; $I = 2$ m.

Realizări:

Stratul de cultură arheologică cucuteniană a fost surprins la -0,60 m, mai jos decât în secțiunile anterioare din perimetrul central al sitului, datorită declivității laturii a platoului. Totuși la $M_6/-0,50$ m s-au găsit câteva fragmente ceramice, de culoare neagră, ușor friabile, de factură Costișa.

Între m_4-m_5 a fost surprins (la -0,60 m) un complex ceramic alcătuit din fragmentele unui vas de provizii de mari dimensiuni, ce prezintă la partea exterioară urme de pictură roșie, iar la nivelul umerilor punctiform, două șiruri paralele, iar sub acestea, la nivelul torților și sub acestea, pe un plan orizontal, se observă trasată angoba. Unele fragmente au impresiuni de la degetele olarului.

Între $m_{14}-m_{15}$ la adâncimea cuprinsă între -1,20 m-1,35 m (în groapa G_8) a fost găsit un nou complex ceramic aparținând unui vas mare de provizii, posibil reîntregibil. La nivelul superior al gropii s-au descoperit resturile de la gura vasului.

Complexul era extins pe o suprafață de circa 1,5 m² m, cu fragmente ce depășeau 1 cm grosime, fiind protejate de un strat subțire de cortex (carbonați). Nu prezintă urme de pictură.

La $m_9/-0,70$ m au fost identificate câteva fragmente ceramic de la o amforă cucuteniană, cu urme de pictură roșie, iar la 50 cm spre est o piatră înroșită (gresie silicioasă dură).

De la -1,20 la -2,20 m, între $m_{14}-m_{15}$, a apărut o **groapă (G_8)** cu material ceramic cucutenian, de la un vas de provizii și alte vâsulețe de uz casnic și câteva pietre înroșite. Nu s-au descoperit oase de animale.

Dimensiuni: $L = 2$ m, $I = 1,3$ m, $h = 1$ m. La partea superioară se prezintă ovală iar spre nivelul inferior sub forma unui „fund de sac”, restrângându-se concentric spre bază.

Groapa G_8 a fost surprinsă între $m_{16}-m_{20}/S_8$ în jumătatea nord-vestică a secțiunii S_7 , de la -0,80 la -1,20. Inventarul

acesteia era alcătuit din oase de mărimi diferite, unelte din os șlefuite (un străpungător și un creșător), unelte și arme din silex, topoare din gresie sau menilit, fragment de rășnită de mână din gresie dură, fragmente ceramice cucuteniene (1/3 pictate policrom), valve de scoici de baltă de apă dulce, câteva fragmente de statuete antropomorfe feminine și zoomorfe.

Plastica ($S_7/2010$)

Statuetă feminină fragmentară, descoperită la m_{13} , (-1,15 m) de culoare cărămie, de calitate bună spre mediocră. Nu păstrează urme de pictură, însă ombilicul este schițat printr-o aplică, iar sânii cu pastile mici în apropierea umerilor.

Zona inferioară a picioarelor lipsește, fiind rupte din vechime și capul și gâtul. Măinile sunt sculptate prin două proeminențe conice la nivelul umerilor, de câțiva milimetri. Decapitarea s-a efectuat în urma ritualului, pentru a nu mai putea fi refolosită cu alte ocazii.

În zona bazinului este vizibilă o incizie geometrică (triunghi cu vârful în jos) care se prelungește, despărțind coapsele și picioarele până dincolo de genunchi. Pe partea opusă se observă o incizie orizontală deasupra feselor, iar pe mijloc, într-un plan vertical, o alta ce desparte zona fesieră, iar mai jos coapsele până la genunchi.

Unelte și arme

Topor dreptunghiular din silicolit ($m_9/-0,55$ m) șlefuit pe ambele fețe, cu laturile care păstrează urme de desprinderi succesive. Muchia este preparată atent, prin desprinderi repetate, iar tăiușul, puternic accidentat în urma unei folosiri îndelungate. Tăiușul este convex și ascuțit.

Dimensiuni: $I = 7,5$ cm, $l = 4,5$ cm, l (muchie) = 4 cm, gr. = 1,8 cm

Secțiunea S_8

A fost trasată transversal cu secțiunile anterioare (S_4 , S_5 , S_6) în zona median-centrală, având următoarele dimensiuni: $L = 20$ m, $I = 2$ m.

Prin decopertarea suprafeței de 40 m² au fost identificate următoarele:

- locuința cucuteniană L_8 (m_1-m_{10});
- complex ceramic (m_4-m_5);
- groapă menajeră (G_9) cucuteniană;

Locuința L_8 a fost surprinsă între m_1-m_{10} , pe jumătatea nordică a secțiunii S_8 (peretele sudic al locuinței). Restul locuinței (L_8) se prelungește spre nord în afara secțiunii.

În interiorul acesteia s-a descoperit (m_4-m_5) un complex ceramic alcătuit din fragmente de la un vas mare de provizii, iar între m_8-m_9 , latura nordică și în caseta A, alte fragmente cu grosime mare de la un alt vas de provizii de dimensiuni mari.

Acestea aveau aplicate la partea exterioară o peliculă groasă de angobă, cu amprente de degete, pe un plan orizontal. Fundul vasului (prin restaurare parțială) are un $\phi = 45$ cm, cu gr. = 2,5 cm.

În partea central-nordică a casei A (S_8), între m_8-m_9 , pe circa 1,5 m – 2 m² s-a descoperit un cerc de pietre înroșite („ring”) de mărimi diferite.

Un astfel de „ring de pietre” a fost descoperit și în situl de la Bazga „Cetățuie”, jud. Iași, alcătuit din pietre de dimensiuni mai mari, dar într-o locuință getică din sec. IV- III î.H. Sub masa de pietre, după demontare, s-au găsit lipiturile succesive și chirpicul unui **cuptor de ars ceramică**.

În Groapa G₉ la - 1,20 m/ m19 s-au găsit și câteva fragmente ceramice aparținând culturii Precucuteni III, cu incizii punctiforme, pe două rânduri paralele, la gâtul vasului, iar pe baza acesteia creștături adâncite. Inciziile punctiforme verticale sunt intercalate cu incizii liniare (4 șiruri) pe orizontală. Acestea sunt de culoare cenușie la exterior și neagră la interior.

S-au mai descoperit și fragmente cu incizii vălurite, dese și ceramică cu scoica pisată în pasta de tip „Cucuteni C”.

Plastica (S₈/2010)

- Fragment statueta feminină, descoperit în G₉ la m₁₉/-1,00 m. Este de culoare cărămizie, păstrându-se din zona trunchiului (ombilic) până la genunchi (doar partea stângă). Sunt vizibile incizii oblice, verticale și orizontale, care se intersectează formând triunghiuri și romburi. Din zona fesei stângi pleacă radier, incizii rectilinii spre trunchi și coapsă. Dimensiuni: L = 6 cm, l (max) = 2,6 cm.

- Fragment statueta din lut ars, de culoare cărămizie, descoperit la m₁₉/-1,20 m (G₉), ce are incizii fine pe întreaga suprafață. Se păstrează de la trunchi până la genunchi, cu ombilicul schițat printr-o aplică rotundă. Privit în secțiuni se observă un strat de angobă peste care a fost aplicată pictura roșie. Dimensiuni: L = 4 cm, l = 3 cm.

- Fragment statueta antropomorfă, într-o stare de conservare mediocră (piciorul stâng). Nu prezintă urme de pictură și nici incizii, fiind descoperit la m₁₉/-1,30 m (G₉). Dimensiuni: L = 2,5 cm, l = 1 cm.

- Fragment statueta zoomorfă (taur) descoperit la m₂₀/-1,20 m (G₉), din lut ars de culoare cenușie. Se păstrează jumătatea superioară (trunchiul, piciorul drept din față și jumătatea de bucraniu cu cornul drept), fiind rupt din vechime. Nu păstrează urme de pictură și nici incizii. Dimensiuni: L = 5,5 cm, l = 3,5 cm, gr. = 2,5 cm.

- Fragment statueta feminină (m₂₀/-1,20 m-G₉). Se păstrează doar fesa dreaptă și o mică porțiune din coapsă. Nu prezintă pictură sau incizii. Dimensiuni: L = 2,5 cm, l = 2 cm și gr. = 1,5 cm.

- Statueta masculină, descoperită în caseta A/S₈, m₉/-0,70 m, din lut ars, sub locuința L₈, la limita sud-estică a ringului de pietre. Este prima piesă descoperită întregă. Picioarele sunt depărtate de la bazin cu zona genunchilor ușor arcuită. Falusul este schițat printr-o aplică proeminentă de circa 3mm. Deasupra pubisului se conturează o eșarfă, care a fost aplicată printr-o fâșie de 2 mm în lutul crud înainte de ardere, care înfășoară întreaga talie. Ombilicul este schițat printr-o aplică cu φ = 3 mm, iar în zona pieptului două aplice ce ar reprezenta cele două mameloane. Gâtul subțire prelung este prevăzut la partea superioară cu o formă aproximativ tridimensională a capului (0,6 cm). Păstrează vag urme de vopsea roșie, dar nu dispune de incizii. Dimensiuni: L = 15,5 cm, l (bazin) = 5 cm, l (umeri) = 3 cm.

Unelte și arme

- Topor dreptunghiular din lemn pietrificat, descoperit la m₁₇/-0,90 m (G₉), preparat prin desprinderi grosolane, paralele. Muchia este aproximativ dreaptă, iar tăișul convex, cu urme de preparare accidentale. Pe una din fețe prezintă urme de cortex. (L = 10 cm, l = 5,5 cm).

- Fragment de topor dreptunghiular descoperit la m₉/-0,60 m, confecționat din menilit, fiind șlefuit pe o față, iar pe cealaltă prezintă o desprindere masivă pe toată lungimea acestuia. Pe fața șlefuită sunt vizibile trei desprinderi longitudinale, având muchia dreaptă fasonată atent. Tăișul se păstrează bine, fiind ascuțit, cu un colț puțin accidentat, fiind convex și fin șlefuit. Dimensiuni: L = 8 cm, l (tăiș) = 5,5 cm, l (muchie) = 4 cm, gr. = 1,5 cm.

- Fragment de percutor din gresie, descoperit la m₁₆/-1,05 m (G₉) cu o crustă groasă de cortex. Are o formă aproximativ

sferică, fiind secționat de la jumătate. Prezintă urme de tocire (folosință) la unul din capetele păstrate.

- Străpungător din os, fin șlefuit cu partea activă de peste 4 cm, cu o șanțuire laterală adâncă. Piesa a fost găsită în G₉/m₁₈/-1 m. În secțiune are formă de pătrat, dar numai în partea inferioară. Dimensiuni: L = 11,5 cm, l (inf.) = 1,2 cm.

- Crestător din os (corn de bovină) ascuțit pe două laturi, secționat pe mijloc sub formă de V. Este fin șlefuit pe toată suprafața. Se păstrează într-o stare foarte bună. A fost folosit la modelarea lutului crud al vaselor ceramice, la incizarea acestora. Dimensiuni: L = 12 cm, φ(baza) = 2,2 cm.

- Spatulă din os, descoperită în G₉/m₂₀/-1,20 m, cu urme de tocire la partea activă, confecționată dintr-un os tubular secționat longitudinal (1/3).

Partea activă este convexă, iar tăișul se direcționează pe un plan oblic, dinspre interior spre exteriorul osului. Dimensiuni: L = 12 cm, l = 2,5 cm.

- Gratoar circular din silex retușat, descoperit în G₉/m₁₉/-1,20 m, cu retușe circulare, iar în zona talonului prezintă urme de desprinderi. A fost confecționat dintr-un silex de Prut de culoare cenușie-negricioasă, fiind semitransparent. L = 2,5 cm, l = 2,5 cm.

- Așchie din silex de Prut cu urme de uzura (m₁₉/G₉/-1,25 m), de culoare neagră, semitransparent, cu bulbul de percuție proeminent.

- Așchie cu pojghiță din cortex, din silex de Prut de culoare neagră, cu talonul distrus, și undele de șoc vizibile din timpul percuției.

- Gratoar pe așchie din silex de Prut cu retușe semiabrupte, având partea activă oblică. Pe laturi prezintă retușe pronunțate (m₂₀/-1,25 m/G₉). L = 3 cm, l = 1,5 cm.

- Așchie neregulată din silex de Prut, de culoare neagră, descoperită la m₂₀/-1,30 m în G₉.

- Râșniță de mână de formă aproximativ pătrată (m₁₁/-0,60 m), cu partea activă ușor concavă, fină, descoperită în partea de SV a locuinței L₈, confecționată dintr-o gresie silicioasă, fiind descoperită cu fața în jos, având partea inferioară înroșită de la un incendiu. Dimensiuni: L = 20 cm, l = 17 cm, gr. = 15 cm.

- Așchie din silex de Prut, trapezoidală, de culoare cenușie, fără retușe, descoperită la m₂₀/-1,20 m.

- Topor dreptunghiular din silicolit, descoperit la m₁₉/-1,30 m (G₉), cu muchia dreaptă, iar tăișul convex știrbit. Laturile și muchia sunt preparate atent, iar fețele sunt ușor bombate. L = 6,5 cm, l (tăiș) = 4,5 cm, l (muchie) = 4 cm, gr. = 2,5 cm.

- Fragment de lamelă din silex, cu urme de uzură păstrate pe toate laturile, fiind de culoare neagră. L = 3 cm, l = 1 cm. A fost descoperită în groapa G₉ la m₁₉/-1 m.

- 4 așchii neregulate din silex de Prut de culoare neagră descoperite în G₉/-1,10/m₂₀.

- Percutor din bazalt cu urme de tocire (uzură), secționat (1/2 pe un plan orizontal perfect, descoperit în G₉/-1,10 m/m₂₀. Pe partea activă prezintă luciu metalic negricios. L = 7,5 cm, l = 6,5 cm, gr. = 3,5 cm.

- Nucleu prismatic epuizat, din silex de Prut (G₉/m₂₀/) descoperit în groapa G₉, patinat și calcinat, ce păstrează urme de desprinderi lamelare pe verticală. L = 4 cm, l = 2,2 cm, gr. = 2 cm.

În cadrul campaniei din anul 2010 s-a urmărit depistarea continuității nord-vestice a locuințelor descoperite în anii anteriori, dar și limita vestică a sitului arheologic dolheștean. Prin realizarea celor două secțiuni, s-a descoperit un nou material inedit de studiu, respectiv ringul cucutenian din pietre înroșite, o statueta masculină întregă cu însemne de rang mare (eșarfă în jurul bazinului) și un topor prelucrat dintr-un fragment de lemn fosilizat silicifiat.

Talerul-leu

Marian BOLUM

Denumirea **leu** provine de la *talerii* (*leeuwendaalder* în olandeză, cunoscuți și sub numele de *löwentaler* sau *taleri-leu*), bătute în partea olandeză a Țărilor de Jos începând din secolul al XVI-lea. Primii taleri-leu au apărut în 1575 ultimii au fost bătute în 1713. Acești taleri purtau imaginea unui leu rampant, stema Provinciilor Unite ale Țărilor de Jos. Monedele, care au împrumutat numele de la stema Țărilor de Jos gravată pe monede, au fost bătute în mai multe provincii și orașe olandeze, printre care Dordrecht, Deventer, Kampen, Utrecht și Zwolle și au fost foarte mult folosite în comerțul cu Levantul.

Moneda din imagine are 40.8 mm diametru, 26.4 g și este din argint 75%.

Pe avers apare un cavaler cu coif pe cap, purtând pelerină, având la picioare un scut cu un leu ridicat pe picioarele din spate, leu rampant iar între un cerc perlat interior și altul exterior inscripția: MO·ARG·PRO·CO·FOE·BELG·TRA. Legenda MO[NETA] ARG[ENTEA] PRO[VINCIARUM] CO[N]FOE[DERATUM] BELG[ICARUM] TRA[JECTUM] ar însemna, în traducere liberă, „monedă de argint a provinciei Utrecht a Confederației Olandeze”. Numele latin al orașului și provinciei Utrecht este *Traiectum ad Rhenum*, semnificând un loc de traversare a Rinului. Referirea la Belgia apare deoarece teritoriile Confederației Olandeze au aparținut în antichitate provinciei romane Belgica. Pe revers apare un leu rampant între un cerc perlat interior iar între cercul perlat interior și altul exterior apare motto-ul Provinciilor Unite CONFIDENS·DNO·NON·MOVETUR și anul baterii: 1639. Motto-ul Provinciilor Unite, CONFIDENS D[OMI]NO NON

MOVETUR, se poate traduce liber prin „cel ce crede în Dumnezeu nu va fi izgonit de la locul său” și ar putea să fie o aluzie la lupta antispaniolă a olandezilor conduși de Wilhelm de Orania. Pe teritoriul Țărilor Române au fost emise taleri în monedăriile transilvănene atât în perioada principatului autonom cât și în perioada suzeranității austriece. Aceștia sunt remarcabili prin frumusețe și execuție fiind rarități numismatice. În Moldova, Despot Vodă a încercat să bată taleri moldovenești cunoscându-se câteva exemplare păstrate, emise în 1562 și 1563. Talerul-leu a circulat până la jumătatea secolului al XVIII-lea când a fost înlocuit de talerii Mariei Tereza și a intrat atât de bine în conștiința colectivă a românilor încât a devenit o monedă de referință. Chiar și după dispariția din circulație, talerul-leu a rămas unitate de calcul și de măsură a valorii mărfurilor precum și a altor monede. Astfel, a apărut în Țările Române o monedă de calcul numită leu, divizată în 40 parale. Prețurile au continuat să fie calculate în această monedă până la promulgarea legii sistem monetar din 1867 când leul a devenit moneda națională a României. Talerul-leu a mai inspirat denumirile altor monede naționale din sud-estul Europei cum ar fi leva bulgărească sau leka albaneză. Dolarul își datorează numele tot talerului-leu. Emigranții olandezi l-au dus în Lumea Noua unde din *leeuwendaalder* (denumirea în limba olandeză) a devenit *dhaler* și apoi dolar.

Bibliografie:

<http://ro.wikipedia.org/wiki/Taler>

Octavian Iliescu, *Moneda în România (491-1864)*, Editura Meridiane, București, 1970.

Taler-leu olandez, emis în 1639.

Erbiceni. Patru secole de istorie

- urmare din pagina 1 -

- În punctul „Dealul Mănăstirii” au fost descoperite două morminte plane de inhumație, cu schelete chirchite, cu ocră roșu, care suprapuneau o altă locuire a complexului Horodiștea – Erbiceni – Foltești.

- În punctul „Dealul cimitirului” s-a descoperit un mormânt de inhumație, cu scheletul în poziție chirchită, fără inventar, atribuit culturii Noua².

Epoca medievală. Patriotismul local afirmă atestarea satului Erbiceni (sub vechea denumire Iurghiceni) încă din 1436, când domnii Ilie și Ștefan confirmau o serie de proprietăți lui Iurghici, pârcaș de Cetatea Albă³. Distanța în timp și în spațiu a lui Iurghici din cetatea de la vărsarea Nistrului și prima mențiune sigură a satului Erbiceni face cel puțin problematică identificarea întemeietorului satului cu pârcașul Cetății Albe⁴.

Cu excepția satului Sprânceana, Erbiceni este ultimul sat din comună menționat în izvoare incontestabile. Primul menționat este satul vecin Bârlești. La 12 iunie 1459 Ivasco de Sereșel se pâra cu nepotul Ion Negoescu pentru satele Berești, Drinjești și Havati⁵. Documente ulterioare demonstrează identitatea dintre Havati și viitorul sat Bârlești⁶. În 1560 era menționat „satul Totoești, asemenea pe Bahlui” într-un act al lui Alexandru Lăpușeanu⁷.

În 1584 este menționat, pentru prima dată, și satul Spinoasa. La acea dată, Petru Șchiopul confirma Solomie, giupâneasa răposatului Iosif veveriță, mai multe proprietăți, printre care și „satul Spinoasa, în ținutul Hârlăului și cu moară în Bahlui”⁸. Cât despre satul Sprânceana, acesta a fost întemeiat abia pe la 1844⁹, cu coloniști romano-catolici aduși de prin părțile Horleștiului, și a constituit inițial o anexă a satului Bârlești.

Prima mențiune sigură a satului Erbiceni datează abia din 1619. Pe 27 mai a aceluși an, Gașpar voievod dădea o carte lui Costin vistiernic din Iurghiceni, „ca să fie el tare și puternic (...) să stăpânească și să oprească de la răzeșii săi partea lui dreaptă de ocină, ce se va alege, partea lui Frim, fiul lui Bălan din Iurghiceni, pentru că i-a plătit capul de la spânzurătoare și a dat 46 taleri”¹⁰. Nu știm de ce crimă se făcuse vinovat acest Frim, pentru care Costin vistiernic plătitese răscumpărarea. De asemenea, același domn întărea lui Costin și lui Lupu vistiernicului cumpărătura pentru care aveau acte de la Ieremia Movilă, o parte din sat și din vadul de moară pe Bahlui¹¹. Cu această ocazie sunt pomeniți, ca martori, alți locuitori ai satului: „popa Toader din Iurghiceni și de la Condrea vistiernic de acolo și de la Mănăilă de acolo”. De asemenea, cei doi mai cumpăraseră o parte de ocină din Iurghiceni, de la Ionel Ciocănel și de la fratele lui Toader, pentru 30 de taleri de argint.

Un an mai târziu Gașpar voievod mai acorda o împuternicire lui Costin din Iurghiceni din care reies și ocupațiile locuitorilor la acea dată: „cu pământuri cu fânețe, cu heleșteie”, de asemenea vite și moară la Bahlui¹². Despre prisacă și pădure vorbește un document din timpul lui Ștefan Tomșa doi, câțiva ani mai târziu, când întărește o proprietate în Iurghiceni lui Gligorie și fratelui său Costin vistiernic¹³.

Două documente din 1632-1633 vorbesc despre Dumitru Buhuș logofăt căruia i se întăreau un număr de proprietăți, printre care „satul Vavatiești, ce se numește Bârlești, și satul Spinoasa pe Bahlui cu iaz și cu mori la Bahlui și toate părțile lui de cumpărătură ce se vor alege din satul Iurghiceni și din satul Totoești, de asemenea pe Bahlui, ce este în ținutul Hârlăului”. Se pare că Dumitru Buhuș începuse o amplă campanie de achiziții în zonă, întrucât, în 1633, Nestor Focșia dădea mărturie că a vândut „ce să va alege partea mia, giupătate de partea Piciorogăi, din stălpul din mijloc al Iurghiceni” „dumisale vistiernicului Buhuș” pentru 25 lei¹⁴.

Epoca modernă. După această dată nu mai avem știri despre evoluția proprietății și a comunității satului Iurghiceni. Următoarele mărturii apar abia la începutul secolului al XIX-lea. Se pare că, la sfârșitul epocii fanarioților satul era, în cea mai mare parte, în proprietatea lui Mihai Cantacuzino-Paşcanu, în timp ce Bârlești

aparținea lui Grigore Sturza. Numărul locuitorilor se redusese considerabil (o statistică de la începutul secolului XIX nu înregistra mai mult de 20 de familii de birnici), încât nu mai era o moșie atractivă pentru marii proprietari. Știri mai consistente despre sat găsim abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În 1901 se pare că, din cele aproximativ 4000 de hectare de pământuri arabile ale localității, doar vreo 800 aparțineau locuitorilor, restul aflându-se în posesia doamnei Lucia Cantacuzino¹⁵.

Epoca Miciei Uniri a adus o serie de restructurări administrative. În 1864 un *Tablou de toate comunele rurale din țară* înregistra, în plasa Bahluiului, comunele Totoești și Erghiceni¹⁶. Remarcăm, așadar, și o evoluție toponimică. *Dicționarul topografic și statistic al României* a lui Dimitrie Frundescu menționa, la rândul său, cele două comune de pe malurile Bahluiului¹⁷. Erbicieniul (pentru prima dată menționat sub acest nume) este arătat ca formând o comună cu același nume împreună cu satele Spinoasa și Bârlești, cu o populație totală de 1080 de locuitori. Poate fi și o greșeală de documentare întrucât, în aceeași lucrare, satul Bârlești, cu cele două așezări ale sale (Bârlești și Bârlești – Unguri) este arătat ca făcând parte integrantă din comuna Totoești¹⁸.

În anii următori, prin unirea celor două unități administrative, a luat ființă o comună nouă ce a primit denumirea satului aflat în centrul geografic al acesteia, Bîrlești¹⁹. Din comuna Bîrlești făcea parte satul Erbiceni și în primul an al secolului XX. În *Marele Dicționar Geografic al României* din 1901 satul Ierbiceni este plasat în „centrul com. Bîrlești” și se menționează că „aici este reședința comunei”. La acea dată în sat trăiau 1098 suflete în 231 de familii, exista o școală înființată în 1865 și frecventată de 59 de elevi. În nordul satului, pe un deal, erau situate casele proprietarilor, „zidire mare și frumoasă, proprietatea familiei Pașcanu”, în curtea căreia se găsea biserica zidită la 1848. Pe poalele dealului se întindea un superb parc de arbori și pomi roditori, cu o suprafață de nu mai puțin de 69 de hectare, care făcea „podoaba satului”. Cât despre activitățile economice, *Dicționarul* numără 1343 vite mari cornute, 118 cai, 5262 oi și 279 râmători, o moară de apă, identifică drept principale bogății „boii cei mai frumoși și oile cele mai de rasă”, precum și comerțul intens cu vin, „în țară și chiar în afară”²⁰.

Ulterior, comuna care își avea sediul în satul Erbiceni a primit, firească, denumirea acestuia. În 1912 comuna era formată din satele Erbiceni, Bârlești – Români, Bârlești – Unguri (viitorul Sprânceana), Spinoasa și Totoești. *Dicționarul statistic al României* din acel an plasa comuna Erbiceni în plasa Bahluiului a județului Iași. Populația însumată a celor cinci sate totaliza 3191 persoane în 758 de case. Dintre acestea, satul Erbiceni era locuit de 1374 persoane (dintre care 694 bărbați și 680 femei) în 328 de case. Erbicieniul era, așadar, cel mai populat sat al comunei, urmat de Totoești și Spinoasa, cu 920 și, respectiv, 369 de locuitori²¹. Printre „însemnările administrative” ale *Dicționarului*, pentru satul Erbiceni sunt menționate la acea dată: bancă populară, moară pe benzină, gospodărie agricolă mare, haltă de cale ferată (spre deosebire de satul Spinoasa, unde este menționată o „gară”), primărie, biserică, școală primară, post de jandarmi, post telefonic, moașă și, la „alte însemnări”, o ... cărciumă.

Satul Erbiceni a fost, și el, teatrul de desfășurare al reformelor agrare din 1864, 1923 și 1945. Numeroși fii ai satului au luptat în cele două războaie mondiale, memoria lor fiind păstrată și comemorată în fiecare an, iar numele lor inscripționate cu litere de aur pe soclul mării cruci aflate lângă biserica satului. Primii ani postbelici au adus represiunile de rigoare, documentele de arhivă menționând deportările, execuțiile și rechizițiile întreprinse de autoritățile controlate de trimiterea sovietici²². A urmat epoca colectivizării și a muncii socialiste, neremarcându-se decât obținerea unei Diplome de Onoare de către comună în anul 1981, în urma unui concurs cu celelalte unități administrative din județ (clasare pe locul al IV-lea), an în care a fost înălțată și școala în care,

astăzi, își desfășoară activitatea elevii cursului gimnazial.

Note:

1. *Marele dicționar geografic al României*, vol. IV, fascicolul I, București, 1901, p. 37.
2. *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, vol. II, D-L, coord. științific Constantin Preda, Editura Enciclopedică, București, 1996.
3. Mihai Costăchescu, *Documente înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, București, 1931, p. 458-468.
4. Întemeierea înainte de 1436 este apreciată ca sigură în *Statutul Comunei Erbiceni*, p. 6.
5. Documente privind Istoria României (în continuare DIR), seria A, Moldova, sec. XIV-XV, vol. I, doc. 367, p. 306.
6. „Havatiești, care este pe Bahlui”, este pomenit în 1569 (*DIR*, secolul XVI, vol. III, doc. 88, p. 69-70). În 1584 se vorbește despre Vavatiești, care era în apropierea satului Spinoasa, „cu moară în Bahlui” (*Ibidem*, doc. 307, p. 253-254), iar în 1622 Ștefan Tomșa emitea un act pentru satul „Vavatiești, care acum se numește Bârlești” (*Ibidem*, secolul XVII, vol. V, doc 180, 130-131)
7. *Ibidem*, secolul XVI, vol. II, doc. 127, p. 134.
8. *Ibidem*, secolul XVI, vol. III, doc. 307, p. 253-255.
9. Primul botez din satul Bârlești (denumirea de Sprânceana datează de pe la 1925) este menționat în matricolele de la Parohia Horlești în acest an (Pr. Iosif Gabor, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, Ed. „Conexiuni”, Bacău, 1996)
10. *DIR*, vol. XVII, vol. IV, Editura Academiei, 1956, București, doc. 446, p. 350-351.
11. *Ibidem*, doc. 445, p. 349-350.
12. *Ibidem*, doc. 623, p. 490.
13. *Ibidem*, doc. 129, p. 93.
14. *Ibidem*, doc. 285, p. 364-365.
15. *Marele dicționar geografic al României*, vol. IV, p. 37.
16. *Tablou de toate comunele rurale din țară*, Editura Oficială, București, Imprimeria Statului, 1864.
17. Dimitrie Frundescu, *Dicționarul topografic și statistic al Romaniei*, București, 1872, p. 490.
18. *Ibidem*, p. 33.
19. Nu cu multă vreme înainte se realizase și delimitarea clară dintre cele două comunități denumite Bârlești și Bîrlești – Unguri, ultimul strămutându-și vatra pe malul drept al Bahluiului, în urma împrăștiarilor, și luând denumirea mai târzie de Sprânceana, denumire păstrată și astăzi. *Marele Dicționar Geografic al României*, vol. I, București, 1898, p. 452.
20. *Ibidem*, vol. IV, p. 37.
21. *Dicționarul statistic al României (întocmit pe baza rezultatelor definitive ale recensământului general al populațiunii din 19 decembrie 1912)*, vol. I, Argeș-Iași, București, 1914, p. 470-471.
22. Arhivele Statului Iași, fondul Primăria Erbiceni (1940-1952).

Soliman Magnificul. Monarh absolut sau despot luminat?

Ciprian Gică TODERAȘCU

Atât în Europa de Occident sau cea de Răsărit, cât și în cadrul Imperiului Otoman au existat suverani care nu apar ca niște barbari fără principii. Ralierea demnitarilor bizantini la cei otomani sau absența persecuțiilor celor din urmă împotriva creștinilor pot fi dovada unei oarecare conviețuirii. Chiar dacă cu timpul, regimul musulman a evoluat, autoritatea sultanului nu a mai suportat contestații și accentul a fost pus pe caracterul musulman al statului, un alt sistem de guvernare a fost suprapus celor menționate. Acesta a cuprins particularitățile provinciilor: pe lângă *șeri'a* (legea sfântă întemeiată pe Coran și tradiția lui Mahomed) musulmană au apărut reglementări specifice, *kânûnnâme*, care au permis conservarea, adaptarea și chiar ameliorarea obiceiurilor, a tradițiilor, a modurilor de viață, a condițiilor sociale ale supușilor musulmani și nemusulmani¹.

Între suveranii care au elaborat *kânûnnâme*² se numără și Soliman I, a cărui domnie (1520-1566) marchează apogeul imperiului³. Fiu al lui Selim I (1512-1520), acesta a fost supranumit de europeni „Magnificul”, iar de către turci „Legislatorul”⁴. Născut, probabil, la 6 noiembrie 1494 la Trapezunt, viitorul sultan avea să-și petreacă o parte din copilărie alături de mama sa, fiica lui Mengli Giray, hanul tătarilor din Crimeea, după care tatăl său s-a ocupat personal de educația sa. Încă de mic a fost familiarizat cu învățătura Coranului, cititul și scrisul, aritmetica și muzica. De asemenea, a fost inițiat în exercițiile fizice, ca de pildă trasul cu arcul, care vor juca un rol însemnat în viața tânărului. După vârsta de unsprezece ani, aidoma tinerilor de condiție nobilă, i s-au dat spre citire cărțile cele mai răspândite ale vremii. Când împlini vârsta de cincisprezece ani, bunicul său, sultanul Baiazid, l-a numit guvernator de provincie. Din cauza unor neînțelegeri cu unchiul său Ahmed a ajuns în Crimeea unde va sta între 1509 și 1511. Până în 1520, moment în care este numit sultan, nu a stat în umbra tatălui său, ci a luptat, în calitate de guvernator, pentru restabilirea liniștii tulburate pe coasta Mării Egee după abdicarea lui Baiazid. Tot aici a dobândit și experiența guvernării și a administrației care i-a fost de folos în momentul când a poruncit redactarea codurilor de legi- *kânûnnâme*⁵.

În 1520, în luna septembrie, după moartea tatălui său ținută în taină o vreme, a devenit sultan al Imperiului Otoman. Primul act de guvernământ al lui Soliman, după cum cerea tradiția, a fost acela de a oferi, ca dar de înscăunare, ienicerilor o anumită sumă de aspri. Întrucât a vrut să arate de la bun început că domnia sa va sta sub semnul dreptății și al toleranței și că va fi un monarh predispus modificării tradiției în folosul statului, el a oferit mai puțini aspri ienicerilor ca dar din două motive: pentru mărirea soldei acestora și în scopul răspândirii acelor demnitari care îl serviseră cât fusese prinț moștenitor⁶.

În câțiva ani de domnie, Soliman a consolidat opera tatălui său, a asigurat pacea internă și a extins frontierele până la limita maximă a puterii de acțiune a armatelor sale. Aceste lucruri au fost realizate nu neaparat pentru că s-a comportat ca un monarh absolut. Dacă sub Selim I se manifesta o unică voință, cea a sultanului însuși, ai cărui mari viziri, simpli executanți, erau decapitați la cel mai mic protest, în timpul lui Soliman marii viziri s-au bucurat de o libertate de inițiativă și de acțiune deseori considerabilă⁷.

În ceea ce privește modul în care a guvernat Soliman, Dimitrie Cantemir a afirmat că nu se poate nega faptul că înainte de 1520 imperiul nu fusese condus după „constituțiuni”, dar acestea se bazau pe voința principelui care era lege și nu pe legi scrise. Soliman a fost cel dintâi care a făcut diferența între oficiile civile și cele de militari, separându-le unele de altele. A desemnat fiecărei părți ranguri în funcție de demnitatea fiecăruia. A stabilit legi pentru curte, palat, tribunal și armată. A instituit acel corp de legi care s-a putut remarca la curte și apoi în întreg imperiul. Succesorii săi erau obligați, spune Cantemir, să observe aceste legi încât, dacă apărea vreun caz dificil, ei credeau că trebuie să consulte canoanele lui Soliman numite „teshrifa”⁸.

Legile create de Soliman Magnificul presupuneau evitarea războiului prin căutarea diverselor metode diplomatice și decretarea lui numai în cazuri extreme. De asemenea, ele prevedeau ca, la încheierea unei păci cu un principe creștin, să nu se facă ceva contra legii *Coranului* sau în detrimentul Imperiului

Otoman. Încheierea păcii nu se realiza, conform *Coranului*, nici în Constantinopol și nici la o altă cetate din Imperiu, ci pe câmpul de luptă, sub arme, pentru a nu i se părea dușmanului că s-a făcut din frică, ci că ea s-a dat inamicului din îndurarea imperiului⁹.

Chiar dacă domnia lui Soliman a fost marcată de un număr însemnat de războaie, iar diverși ambasadori vedeau în sultan numai cruzime¹⁰, el a fost departe de a guvernarea doar după capriciu, de a fi „deasupra legilor”. Ca orice suveran musulman, nu a putut ocoli preceptele intangibile ale șeri'a, care i-au ordonat viața publică și privată. Mai mult, el a trebuit să țină seamă de un fel de ideologie imperială, în care sursa islamică era doar o componentă, ideologie ce crea modelul ideal al prințului, căruia trebuia să i se conformeze. Soliman era în permanență preocupat de încarnarea perfectă. Aceasta l-a determinat să facă dreptatea cu care să domnească peste supușii musulmani și peste cei necredincioși, pe care Dumnezeu i-a încredințat, să-i apere de abuzurile funcționarilor săi și să își pună autoritatea în slujba binelui acestora. Această obligație morală a corespuns, de altfel, interesului suveranului pentru că prosperitatea raialelor constituia condiția puterii statului¹¹.

Pentru a reprima numeroasele abuzuri, el a emis „edictale dreptății”, a trimis agenți secreți în inspecție în provincii și a făcut el însuși vizite incognito, deghizat în spahiu. Mai târziu, atunci când neregulile s-au înmulțit, urmașii cu mai puțină autoritate au rămas credincioși acestei practici¹².

Suveranul a fost cuprins într-o rețea de norme și tradiții ce i-au modelat comportamentul și i-au dictat cele mai mici gesturi și cuvinte în diferite circumstanțe. Când dorea să se îndepărteze prea mult de drumul trasat, el a riscat să pună în mișcare mecanismele revoltelor. Spre deosebire totuși de monarhul european al Occidentului care trăia printre o mulțime de mari seniori de spiță foarte veche cu privilegiile de care regele nu se putea atinge fără primejdie, monarhia marelui turc a fost guvernată de un singur stăpân, de sultan, cel care era văzut ca o cheie de boltă a statului, în timp ce ceilalți erau simpli slujitori ai săi¹³.

În urma campaniei organizate împotriva Moldovei lui Petru Rareș, în anul 1538¹⁴, de către sultan, la cetatea Bender a rămas o inscripție care dă expresie puterii atotcuprinzătoare a lui Soliman: „Eu sunt robul lui Allah iar în stăpânirea acestei lumi sunt sultan. El m-a făcut credincios al profetului Mohamed, sunt iubitor al celui prea milostiv. Bunătatea lui Allah și puterea făcătoare de minuni ale lui Mohamed sunt călăuzele mele. În lăcașurile sfinte, Mekke și Medine, s-a citit numele meu *hutbe*, pentru că eu sunt Suleiman. Sunt cel care conduce navele în marea francilor, în Magreb și în India. Sunt *șah* la Bagdad și Irak, cezar de Rum și sultan al Egiptului. Coroana și tronul de aur ale craiului unguresc sunt un dar din mila și generozitatea mea, sunt sultanul acestui umil sclav al meu. Dar când însuși tulburătorul Petru (Rareș) voievod a fost alungat, potcoava calului meu a ridicat pulbere, sunt cuceritorul țării Bogdan (Moldova)”¹⁵.

Aceasta inscripție, foarte lămuritoare în privința pretențiilor pe care le ridica sultanul asupra Moldovei și a întregii lumi, era fără de însemnătate, dacă era lui Soliman nu era și una dintre cele mai strălucitoare epoci ale civilizației otomane în domeniul artelor, științelor și literelor: și pe acest plan, se poate vorbi de o perioadă clasică, iar în această cultură eminate de palat, influența personală a suveranului ca mecena, sau chiar ca inspirator direct, s-a lăsat observată¹⁶. Cât despre călătorii europeni, aceștia s-au lăsat sensibilizați cu precădere de fastul ceremoniilor oficiale unde stăluceau stoffe, bijuteriile și harnașamentele cailor. Din această îngrămădire de bogății, ei înțelegeau dimensiunea măreției

„marelui turc”.

Pentru a avea o noțiune mai justă despre ideea pe care și-a făcut-o sultanul despre propria sa dominație trebuie puse în vedere primele formule ale titulaturii, când el se declara „sultanul sultanilor din răsărit și apus, încercarea suveranilor, cel care risipește coroanele monarhilor de pe fața pământului, umbra lui Dumnezeu pe pământ...” . Ceea ce înseamnă că, dincolo de teritoriile plasate efectiv sub autoritatea sa, el pretindea stăpânirea asupra tuturor celorlalți suverani, o stăpânire universală dorită de Dumnezeu¹⁷. Pe plan intern suveranul a căutat să-și exercite autoritatea în toate domeniile prin emiterea firmanelor la persoana întâi, autentificate de monograma sa, însă a căutat să guverneze prin lege cu generozitate, împărțind supușilor și aliaților săi din bunăvoință și dărnicia sa¹⁸.

Cu toate că în ceea ce privește politica externă Soliman a hotărât numărul campaniilor militare (treisprezece) atâta timp cât a fost sultan, cred că nu poate fi considerat un monarh absolut, ci mai bine, despot luminat. Faptul e dovedit, pe de o parte, de dese revoltelor din imperiu și de faptul că nu el era cel care le reprima, ci cumnatul său care trebuia să meargă când într-o zonă, când în alta, pentru stabilizarea internă a imperiului, iar, pe de altă parte, după cum am mai arătat, Soliman a lăsat mână liberă în administrarea unor zone pașalelor sale, ocupându-se personal mai mult de nedreptățile și actele de corupție create de supușii săi. Ca despot luminat și conducător, ce a tolerat diverse lucruri, a reușit să aibă, în linii mari, o armată bine disciplinată și bine instruită. Cronicarul italian, Paolo Giovio a spus despre ostașii turci a lui Soliman că: „Disciplina lor militară e atât de dreaptă și de severă încât depășește cu ușurință pe cea a grecilor și a romanilor. Turcii sunt superiori soldaților noștri din trei motive: ei ascultă numai de câpeteniile lor; nu le pasă de viața lor în timpul unei bătălii; pot trăi multă vreme fără pâine și vin, mulțumindu-se cu puțin orz și apă”¹⁹.

Conchid această lucrare precizând că Soliman a fost un conducător al vremurilor sale, un despot care a știut să profite de un anumit context european prin care s-a putut însuși afirma. Prin domnia lui a umbrat toate domniile premergătoare, însă puterea sultanului nu a fost chiar atât de nelimitată și arbitrară pe cât se pare, întrucât raiaua nu era atât de lipsită de protecție juridică cum s-a pretins.

După unii istorici, sultanul era egalul lui Carol Quintul, întrucât dușmanul creștinătății, bestia apocaliptică ce trebuia nimicită, a semnat un tratat cu Carol prin care Austria a fost obligată să plătească anual o sumă de bani, socotită de istoricii otomani ca un tribut²⁰.

În încheiere menționez că domnia lui Soliman a fost considerată veacul de aur al civilizației otomane. Fără a crea prea multe teorii, consider că a fost mai degrabă un despot luminat decât un monarh absolut. Faptul este sesizabil și în cunoașterea temeinică a Coranului și a științelor religioase de care a dat dovadă. De asemenea, ambițiile sale de a lăsa posterității monumente de artă evidențiază, cred, o parte a caracterului său sesizabil și în cadrul guvernării.

Încurajarea tuturor formelor de creație, cred, că poate fi un alt motiv de a-l vedea pe Soliman Magnificul ca pe un despot luminat. Artiștii, poeții, teologii, legiștii, istoricii, oamenii de știință erau primiți la palat și banii sultanului curgeau în buzunarele lor.

În fine, trebuie să subliniez că, cel care a transformat Mediterana orientală și centrală într-un lac turcesc s-a stins din viață la 10 septembrie 1566 într-un moment în care Europa se temea de forța militară a imperiului turc ce visa la cucerirea inimii sale²¹.

Soliman Magnificul 1520-1566

Regretele trezite în tot Imperiul Otoman de moartea lui Soliman, care nu au fost prefăcute, demonstrează încă o dată importanța aflării sultanului în fruntea imperiului între 1520-1566. Înfățișarea pe care a avut-o, înalt și slab, nu tocmai bine proporționat, cu o frunte înaltă, nas acvilin, ochi negri și mari, a reușit să-i ofere o imagine măiestuasă, demnă de un monarh atât de important. Puțin favorabili acestui necredincios, observatorii occidentali, au fost totuși unanimi în a-i recunoaște grandiozitatea. I-au reproșat anumite slăbiciuni, prea mare supunere în tinerețe, față de Ibrahim pașa (cumnatul său), apoi față de Roxelana, asasinarea celor doi fii. Dar, pe ansamblu, l-au considerat un om înțelept, de o mare elevație morală, fidel angajamentelor sale, virtuos în viața particulară, instruit și zelos în materie de religie. Cu vârsta, pietatea și virtutea s-au unit într-o austeritate dintre cele mai riguroase, în vreme ce fermitatea de caracter s-a transformat, într-o aparentă indiferență față de toate întâmplările destinului.

Și poate că cel mai bine surprind esența domniei sale aceste cuvinte ale ambasadorului lui Ferdinand de Habsburg la Poartă, Busbeq, unul dintre cei mai obiectivi observatori ai lumii otomane: „Suleyman se înfățișează înaintea noastră cu toată teroarea pe care o inspiră succesele sale și cele ale strămoșilor săi (...) Din cele trei continente ale emisferei noastre, fiecare contribuie cu partea sa la distrugerea noastră. Ca un trăznet, el lovește, fărâma și distruge tot ce se află în calea sa”²².

Note:

1. Coord. Robert Mantran, *Istoria Imperiului Otoman*, traducere de Cristina Bîrsan, București, Editura BicAll, 2001, p. 11.

2. Viorel Panaite, Pace, război și comerț în islam. Țările Române și dreptul otoman al popoarelor (secolele XV-XVII), București, Editura Bic All, 1995, p. 30. Juriștii au tradus kanun-ul prin „legea civilă” sau „dreptul laic” și l-au definit ca fiind concretizarea în formă scrisă a puterii sultanului de a emite legi, de a abroga sau întări un obicei, de a confirma pe plan intern tratatele cu nemusulmanii.
3. Coord. Robert Mantran, *op. cit.*, p. 13.
4. André Clot, *Soliman Magnificul*, traducere de Ion Herdan, București, Editura Artemis, 1997, p. 36
5. *Ibidem*, pp. 37-40.
6. Dimitrie Cantemir, *Istoria Imperiului Ottomanu. Creșterea și scăderea lui*, traducere de Ios. Hodosiu, București, 1876, p. 87.
7. Coord. Robert Mantran, *op. cit.*, p. 127.
8. Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 253.
9. *Ibidem*, p. 254.
10. Mihai Conrad, *Suleiman Legiutorul*, în „Magazin istoric”, anul XXX, nr. 10 (355), octombrie 1996, p. 62.
11. Coord. Robert Mantran, *op. cit.*, p. 147.
12. *Ibidem*.
13. *Ibidem*, p. 148.
14. Viorel Panaite, *op. cit.*, p. 52.
15. Halil Inalcik, *Imperiul Otoman. Epoca clasică, 1300-1600*, ediție și studio introductive de Mihai Maxim, traducere de Dan Prodan, București, Editura Enciclopedică, p. 89.
16. Coord. Robert Mantran, *op. cit.*, p. 140.
17. *Ibidem*, p. 141.
18. *Ibidem*, p. 147.
19. André Clot, *op. cit.*, p. 25.
20. *Ibidem*, p. 120.
21. Mihai Conrad, *op. cit.*, p. 63.
22. *Ibidem*, p. 64.

UN DOCUMENT DE ARHIVĂ INEDIT: „MONOGRAFIA SATULUI STĂNIȚA, JUD. ROMAN (1936)”

Dimitrie-Ovidiu BOLDUR

Unii dintre dascălii vechilor Școli Normale păstrează în „sertarele cu amintiri” documente sau obiecte uitate de lume. Și, uneori, acceptă ca măcar o parte dintre acestea să fie tipărite sau expuse, fiind, astfel, prezentate publicului mai mult sau mai puțin avizat.

Două astfel de documente – monografia satului și cea a școlii din Stănița, județul Neamț – încercăm să le scoatem la lumină prin bunăvoința învățătorului Petru M. Gheorghiu¹, cel care le are în păstrare de la învățătorul său Vasile Th. Leahu². Cele două monografii sunt scrise cu certitudine sub imboldul transmis către intelectualii satelor de către sociologul Dimitrie Gusti, cel care a inițiat și coordonat cercetarea monografică a satelor și a diferitor instituții din România, în perioada 1925-1948.

În rândurile care urmează transcriem primul dintre aceste documente, anume „*Monografia satului Stănița, jud. Roman, de Vasile Leahu (1936)*”³:

„Bătrânii noștri păstrau ca pe o neprețuită comoară: cântecele, poeziile, basmele și amintirile întâmplărilor mai de seamă. Cu atât mai mult, pe acestea din urmă mai ales atunci când erau aievea trăite de ei.

Așa fiind, prin bătrâni s-a păstrat povestea satului Stănița, pe care o redau mai jos:

Exact nu se știe, căci acte nu există, se crede însă a fi 150-200 ani, decând spre sud-vest de actualul sat Oțeleni⁴, pe o poziție destul de frumoasă, era satul „Sărăței”.

Locuitorii acestui mic și liniștit sat, se ocupau cu agricultura și creșterea vitelor, ocupațiuni moștenite dela strămoșii noștri și cari le produceau atât, ca să le fie îndestulat traiul. Liniștea și voia bună sălășluiau între Sărățeni, care-și munceau în tihnă moșia răzășească, asupra căreia, se afla un singur act sub formă de hartă, la un oarecare bătrân, – cinstea satului, – cu numele de Leahu.

Pe lângă toate astea, Sărățenii aveau o analoghie⁵, compusă

dintr-o pădure și câteva poeni și unde își trimiteau frumoasele lor vite la pășunat, cari după ce colindau, păscând și sburdând colinele, mulțumite se întorceau pe un anumit loc, mai ridicat, să rumege în tihnă. Acest loc de staționare al vitelor, purta numele de „Staniște”.

Cu multă mândrie veneau Sărățenii, din când în când, la Staniștea de vite, să-și vadă vitișoarele acestea mândre, nădejdea lor de mâine, după care se întorceau mulțumiți acasă, unde povesteau femeilor și copiilor cele văzute împărțându-le marea lor bucurie!

Moșia lor, Sărăței, era vecină cu marea proprietate a boerului Sturza (care Sturza n-am aflat). Boerul, în dorința de a-și mări proprietatea cu mica moșie a Sărățenilor, a căutat a-i convinge pe aceștia, să i-o vândă pe un preț derizoriu; nereușind, a oferit unul mai mare și altul și mai mare.

Văzând însă că Sărățenii persistă în a-și păstra cu sfințenie locușorul de care erau legați, a pus gând rău.

Pentru ca să-și ajungă cu orice preț scopul, a întrebuițat un mijloc, pe cât de necinstit, tot pe atât de condamnabil.

A pus la cale un argat tânăr, ca cel mai spilkuit dintre slujitori, care ducându-se la hora satului, să mijlocească pe lângă fata bătrânului Leahu, să fure actul moșiei Sărăței, pe care acesta îl păstra în pâlâmidă lăzi⁶, ca pe niște moaște sfinte. S-au împrietenit tinerii noștri și-au zâmbit, până ce tânărul slujbaș boeresc, reușește să se ducă în casa bătrânului, cu gânduri de peșit.

Urmarea a fost lipsa actului, care s'a predat boerului, în schimb uneii răsplăți oarecare. Pe primăvara viitoare, când ciocărlia se înălța în văzduh, iar soarele le svântase în deajuns pământul, făcându-l bun pentru arat, au ieșit Sărățenii să puie plugu'n brazdă, tras de boulenii, ce au trăit destul de bine la Staniște. Au fost însă oprîți imediat de „boer”, care drept orice lămurire, le-a poruncit drastic să părăsească moșia, ca fiind a sa.

Au avut loc discuții ample, s'au plâns bieții oameni autorităților depe acea vreme, spunând că sunt tulburați de către „coconășul” în

posesiunea lor; iar la un soi de anchetă întreprinsă de aceste autorități, boerul a spus răspicat: „Aveți carte, aveți parte...! Eu am act pe moșia aceasta și este a mea!” În fața acestui argument, zădarnice au fost lămuririle date de Sărățeni, s-a dat dreptate boerului, care văzând că oamenii nu vor cu nici un preț a elibera moșia, a venit cu robii săi, i-a bătut, i-a închis, până ce i-a alungat.

Sărățenii în urmă, beți de dureri și necazuri, au adunat sfat, asupra celor ce urmau să facă. În urma șiretlicului boerului, s'au văzut deposedați de drepturile lor, adevărindu-se și aci cuvintele din fabulă:

„Dar, când avu toporul o coadă de lemn tare,
Puteți judeca singuri ce tristă întâmplare.”

Cruda realitate, i-a trezit din această beție a necazurilor și-au luat o hotărâre: au plecat în diferite direcții, cu slaba nădejde de înjghebare a unor noi căminuri.

Patru dintre ei: Ion Pavel, D-tru Pavel (frați), Ion Leahu și Pavel Pârloagă, cuprinși par'că de frică, s'au mai uitat odată înapoi spre Sărățenii lor scumpi și au plecat spre Staniște, la analogul lor, care mai purta și numele de „Analogul Codrului”, cu speranță în suflet, că D-zeu, care nu i-a părăsit nici odată, le va purta de grijă.

Pădurile ce posedau aici, erau de stejar. Din poiana ce servea de staniște la vite și-au făcut ogoare. Au tăiat în urmă copaci, au făcut furci și bărne, din care și-au clădit case. Unul din ei – Ion Pavel – a tăiat copacii la un stat de om și mai bine, a așezat pe ei costoroabe⁷ și a făcut casa fără a mai îngropa furci.

Grea și obositoare le-a fost munca: Neajungându-le ogoarele, s'au apucat de scos cioatele, pe porțiunea de unde tăiaseră copacii, spre a le lărgi.

Încetul cu încetul, uitarea a luat locul nemulțumirei, iar rana de care sufereau – prin nedreptatea făcută – a început a se cicatriza. Ba, au început a se veseli, căci fii(i) acestora au ajuns vârsta când trebuiau să-și întemeeze și ei gospodării. – Dintre cei patru, – Pârloagă neavând copii, i s'a pierdut numele. Ceilalți, cu fii(i) și fiice lor, au mărît satul, căruia trebuiau să-i dea un nume. Meditând ei asupra acestuia, au găsit cu cale, ca dela cuvântul „Staniște” să i se zică „Stănița”, nume ce-l poartă azi și-l va purta pe viitor.

Atrași fiind de așezarea locului, de mijloacele lesnicioase de traiu, au venit și alți locuitori, din părți deosebite, cari s'au așezat aici. Așa dela Hârțești (Neamț)⁸ a venit un oarecare Borcea, dela care s-a întins familia Borceșilor; apoi dela Mircești (Roman) Mircescu; iar de la Lițca (Doljești-Roman) Lițcanu. În urma acestora s'au stabilit Gh. Iuganu (dela Iugani⁹) și Geosanu dela Geosăni¹⁰.

Cu scurgerea timpului, satul s'a mărit; bătrânii se nutreau cu amintirile trecutului, iar tinerii cu speranța viitorului.

În legătură cu acestea, găsesc nemerit a pomeni ceva despre felul de conducere a satului. Locuitorii erau puși sub ascultarea „Vornicului”, acesta ajutat fiind de „Pasnîc”. Funcția de condeer, era făcută de către „Pisâr”. Acesta făcea orice zdelcă (act), pe hârtie simplă, fără vreun soi de timbre, cu cerneală, scriind cu pană de găscă. Zdelca purta semnătura celor 3 conducători: Vornic, Pasnîc și Pisâr. Vrednic de amintit e faptul că, oficiul unde se lucra era cărciuma.

Preotul lua parte activă în conducerea satului. De sfaturile lui se ținea mai cu seamă cont. Tot el era acela, care în urma cislei¹¹ pe care o avea cu ceilalți trei conducători, judeca pe diferiții vinovați și hotăra doza de pedeapsă, care trebuia să li se aplice.

Una din pedepse era și punerea vinovatului la „butuc”. Acesta se afla la casa Vornicului, care era un fel de jug, astfel: pe prisma de dinaintea casei, deasupra costoroabei, se prindea într'un belciug, un alt lemn, scobit în așa fel, ca să încapă picioarele vinovatului. La celălalt capăt, unde avea alte două belciuge, i se aplica un lacăt. Condamnatul stătea astfel, spre rușinea sa, în văzul oamenilor, timpul prescris de judecată. Era o mare rușine pentru cineva să fie pus la butuc.

Locuitorii satului țineau și ei cislă, pentru diferitele treburi obștești și tovarășii. Făceau lungi chirii, cu carele cu boi, roatele fiind neșinuite, până la Galați, chirii cari durau câte două săptămâni. Duceau încolo popușoi sau grâu, mai mult de al negustorilor din târgușorul Bâra și mai puțin de al lor. Înapoi veneau cu carele

încărcate cu fier și alte mărfuri. Cu această ocazie, își cumpărau pentru trebuințe casnice, diferite lucruri, plătindu-le cu bani de pe acea vreme, ca: 4 parale, 5 și 10 bani de aramă, și irmilici care se împărțeau în: 1 irmilic întreg, valora 4 lei; 1 irmilic, 2 lei; ½ irmilic, 1 leu.

La unii din ei, mai înstăriți, se găseau galbeni și napoleoni. Un galben valora 11⁷⁰ lei, iar un napoleon 20 lei.

Acestea le-au fost întâmplările. Din acei necăjiți de altă dată, s'au alcătuit gospodării din ce în ce mai frumoase.

Prin munca lor cinstită, au agonisit mult; iar azi satul Stănița așezat la o margine minunată de pădure, se poate număra printre satele fruntașe ale județului Roman.”

Am reprodus integral textul despre legenda întemeierii satului Stănița. Cumulată cu atestarea documentară a satului Poienile Oancei, ca parte componentă a actualei comune¹², atestare de la care se împlinesc în acest an 525 de ani – putem aprecia vechimea și importanța acestor așezări de răzeși, atât pentru fostul ținut și județ al Romanului, cât și pentru actualul județ Neamț.

Note:

- Petru M. Gheorghiu, 88 de ani, absolvent al Școlii Normale „Ștefan cel Mare” Bacău, pensionar – fost învățător și director al Școlii din Stănița.
- Învățătorul Vasile Th. Leahu s-a născut în satul Stănița în anul 1910. A urmat cursurile școlii primare în satul natal, distingându-se ca un elev eminent. A fost selectat, împreună cu alți doi colegi, pentru a urma cursurile Școlii Normale, aceasta și pe fondul lipsei de învățători din acea perioadă. După absolvirea Școlii Normale a revenit ca învățător în satul de baștină. A promovat ca învățător gradul II, apoi ca revizor școlar al județului Roman, în perioada 1941-1944. Ca ofițer în rezervă, a participat la luptele din al doilea război mondial, conducând o unitate a armatei române până la Cotu Donului. Începând cu anul 1945, revine la catedra din satul natal, ieșind la pensie în anul 1968. Cum lipseau cadrele didactice, a funcționat alți câțiva ani ca profesor suplinitor de limba și literatura română și științe naturale. A trecut în lumea umbrelor în anul 1980.
- Manuscrisul este trimis, în primăvara anului 1936, spre publicare la *Cuvântul dascălesc. Revista asociațiunii corpului didactic primar Roman*. Însă, nu avem certitudinea că a fost și tipărit.
- Sat și comună în județul Iași, situate în partea de nord-vest a actualei comune Stănița.
- „A analoghis” se poate interpreta prin „a împărți proporțional, a repartiza”.
- Despărțitură mică, în formă de cutie, în interiorul unei lăzi sau al unui dulap.
- Cosoroaba prezintă bărnele așezate orizontal, deasupra pereților casei, în lungul acoperișului, pentru a susține căpriorii.
- Sat în comuna Mărgineni, județul Neamț, situat la sud-vest de comuna Stănița.
- Sat în comuna Mircești, județul Iași, situat la nord-est de comuna Stănița.
- De fapt, *Joseni* – fostă moșie lângă satul Crăiești, comuna Bozieni, județul Neamț, situată la sud de comuna Stănița.
- Întrunire, sfat.
- A se vedea, în acest sens, Irina-Elena (Coroban) Boldur, Dimitrie-Ovidiu Boldur, *Despre atestarea documentară a unui sat de răzeși: Poienile Oancei (comuna Stănița, județul Neamț), în Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, XXXVII, Bacău, 2008, p. 247-255.*

NEVĂRACHE

povestea unui antroponim foarte rar

Cătălin-Andrei TEODORU

Gheorghe Roșca Codreanu (Bârlad, 10 martie 1805-Viena, 19 noiembrie 1837), a fost, din punct de vedere intelectual, cel mai înzestrat dintre frații Codreni. Se mișca ușor în literaturile franceză, greacă și germană, ale căror limbi le cunoștea bine. Și-a trăit scurta viață în simțământul iubirii de patrie și-n reveria latinătății românilor¹. Ideea de latinitate asociată cu ideea de iluminare a românilor prin învățătura i-a fost cultivată lui Gheorghe Roșca Codreanu de către Gheorghe Asachi.

Gheorghe Roșca Codreanu și-a petrecut o mare parte a scurtei sale vieți la moșia de la Văleni (comuna Vișoara, județul Vaslui). Nu aveau casele lor de locuit, trăiau în casele lui Luca Arteni, petrecând aici cu fratele lui Neculai care își dădu-se moșia Dealu Mare (comuna Zorleni, județul Vaslui) în arendă și locuia la Văleni. Dânsii se duceau pe la nunțile țăranilor, la Paște se dădeau în scrânciob, petrecând la un loc cu flăcăii și cu oamenii gospodari din sat.

De la preotul Nicolae Teodorescu, paroh în Văleni și de la fratele său Gheorghe Teodorescu (foto) paroh în Chiscani, într-o corespondență cu Iacov Antonovici în 1907², aflăm ca Gheorghe Roșca Codreanu boteza în Văleni copii cu nume romane astfel a botezat pe Nevărachi (Nerva) Postolachi, și pe femeia sa Claudia, pe o fată a lui Constantin Budacu numind-o Muția, pe Ioana lui V. Sagin, numind-o Lucreția, pe o fată a lui I. Tivdă, Fulvia, iar la Sârbi pe un băiat Romuluz, căruia mă-sa apoi îi zise Nică, pe o fată numind-o Abazia. Alte nume date copiilor din sat Caton, Marius, Zinovia, vrând să formeze un sat cu nume după voia lui. Dânsul avea pretenția ca și alții să pună nume după voia lui, promițând că le va da lor moșia sa. El pune pe o femeie din casă de boteza.

Un caz particular îl prezintă prenumele Nevărache care a devenit nume de familie, bunicul lui Hristache Nevărache din Sârbi, Postolache Nevărache Hristache (fiu sau nepot al lui Postolache Nevărache care a fost botezat primul cu acest nume de către Gheorghe Roșca Codreanu) venit din Văleni în Sârbi și-a schimbat numele de familie din Postolache în Nevărache, astfel formând o familie care a ajuns la a 5-a generație cu acest nume de familie.

Interesantă este distribuția geografică a numelui Nevărache, el se găsește frecvent doar în comuna Vișoara și în împrejurimile ei. Astfel găsim oameni cu acest nume Bălan Nevărache

(Vișoara), Bejenaru Nevărache (Vișoara), Milea Nevărache (Bârlad), Sandu Nevărache (Vișoara), Riclea Nevărache (Vișoara), Dănăilă Nevărache (Vișoara), Catană Nevărache (Vișoara), Jacotă Nevărache (Văleni), Postolache Nevărache (Văleni), Radu-Florea Nevărachi (Galați), Nevărache Hristache (Sârbi), Nevărache Costel (Sârbi), Nevărache G. Laurenția Diana, Nevărache S. Ioana Cristiana.

Jacotă Nevărache din Văleni a fost nașul de botez al lui Catană Nevărache, fiul lui Catană Ghiță din Vișoara. Acest Catană Ghiță a fost nașul de botez a mai multor copii din Vișoara cu numele de Nevărache, după numele băiatului său, și a nașului lui de botez Jacotă Nevărache din Văleni.

Interesant este că aceste nume latine (Nevărachi, Zinovia, Lucreția) au străbătut negura timpului, în Văleni oamenii botezându-și copiii astfel, îndeplinind fără voie dorința lui Gheorghe Roșca Codreanu după ani și ani.

Note:

1. Zeletin, C.D. - „Principesa Elena Bibescu marea pianistă”, Editura Vitruviu, 2007, p.83
2. Antonovici, Ioan - „Gheorghie și Neculai Roșca-Codrianu Fondatorii Liceului și școlii-Profesionale de Fete Din Bârlad”, Tipografia George V. Munteanu, Bârlad, 1908, p. 93-96

Cunoașterea autentică a strămoșilor

Dan RAVARU

Mircea Ciubotaru, prof. univ. dr. al Universității Ieșene, îmbină în cel mai fericit mod cunoștințele științifice cu ceea ce oferă terenul, de la toponime fără grai, dar povestind la modul cel mai concludent despre trecut, la mărturiile umane, a căror decelare ne dezvăluie, prin intermediul faptelor ce țin de istorie, rădăcinile și meandrele contemporane ale mentalului comunitar. Totodată continuă tradiția spirituală a familiei, de la primele sale licăriri intelectuale până la consistența scrierilor tatălui domniei-sale.

Învățătorul Nicolae Gr. Ciubotaru a lăsat fiului său Mircea manuscrise voluminoase cuprinzând tot ce se putea spune despre Vulturești, de la descoperirile arheologice (la realizarea cărora a avut contribuții notabile) până la întâmplările din satele comunei, petrecute atunci când scria. Printr-o conlucrare creatoare, fiul întregind aparatul științific al scrierilor tatălui, s-a ivit o monografie exemplară, în trei volume, oferind o cale demnă de urmat pentru viitorii autori ai unor astfel de lucrări: cunoașterea exhaustivă a surselor documentare de orice natură, plus totalitatea datelor din teren.

Ultima lucrare editată de Mircea Ciubotaru aparține în totalitate tatălui său și se intitulează: **"Povestiri cu bunici și strămoși"** (Kolos, Iași, 2010), toate acestea fiind centrate în jurul tatălui învățătorului Ciubotaru, celelalte personaje raportându-se la el, într-un fel sau altul, venind din timp, însoțindu-l sau urmându-l. Prefațând cartea, după ce amintește faptul că majoritatea românilor nu-si cunosc strămoșii mai departe de bunici, Mircea Ciubotaru subliniază șansa aproape unică de a găsi aici o adevărată saga a unei familii țărănești: "Mai întâi, nu cunosc o altă reconstituire a trecutului unei familii de obârșie țărănească, cel puțin din Moldova, avansând în timp cu cinci generații anterioare povestitorului și având informații credibile în chiar tradiția familială și confirmate apoi, parțial, de izvoare documentare. Aceasta posibilitate se datorează în primul rând unui om de mult trecut la cele veșnice (1939), bunicul celui ce semnează aceste rânduri".

Bunicul de mai sus, născut în 1865, cu studii precare (aproximativ două clase), a manifestat o receptivitate totală la actul cultural, s-a interesat de genealogie, necunoscând, probabil, acest termen, a citit foarte mult, a scris versuri, a consemnat tot ce s-a petrecut interesant în timpul său și, mai presus de toate, a avut șansa unei continuități în familie: fiul învățător, nepotul profesor universitar, ne întrebăm ce va urma....

Începuturile neamurilor, confirmate de onomastică, se leagă de meșteșugul ciubotăriei, practicat inițial pentru nevoile "tehnice" ale armatei ruse, determinând pribegii încheiate la Vulturești și renunțarea la el în final.

Tulburător este, însă, un pasaj în care mărturiile uitatului meșteșug ies la iveală pe neașteptate cu prilejul unor reparații la casă: "cu acele calapoade s-a rupt ultimul fir al legăturilor palpabile cu străbunii noștri. Am simțit că sufletul tatei era tulburat de amintiri și de nostalgia neamului de ciubotari cu obârșii kievene. Tata ne-a întors spatele și s-a dus în grădină să lăcrimeze în voie și singurătate."

Bunicul Grigore păstra cu sfințenie amintirea tatălui său Vasile, în primul rând un adevărat depozitar al folclorului din localitate, actant în toate obiceiurile de iarnă și de peste an. Împlinirea sa în lumea satului a fost, însă, îmbrățișarea celei mai generoase îndeletniciri, cea de fântânar, apele descoperite de el fericind generații după generații... Fiul său Grigore deschide spectaculos șirul știutorilor de carte din neamul său, fiind încoronat cu premiul I în cea dintâi clasă, singura pe care o termină. Aceasta a fost, însă, suficientă pentru a-i marca

esențialele coordonate ale existenței. În 1877 el este cel care citește femeilor din sat scrisorile bărbaiților sau fiilor aflați în război, iar în serviciul militar, înregistrarea sa drept "știutor de carte", împreună cu destoinicia de zi cu zi, îi va crea o situație privilegiată. Între altele, va fi desemnat să poarte un dialog cu regele Carol I la trecerea în revistă a trupelor după manevre. După ce își rostește discursul, pregătit în prealabil, urmează raspunsul regelui:

"- Brava, soldat. Da acolo, sat la voi, Cuza nu dat pământ?"

- Da, Majestate, a dat câte 4 fălci și prăjini, loc de casă, dar gospodarii de la noi din sat au câte cinci-șase și chiar 12 copii și pământul a fost împărțit la urmași, iar azi unii au rămas să se hrănească cu palmele.

-Înțeles, soldat. Spui tu acolo, în sat la tine, că regele vrea să faca poporul viața fericită."

Nu este singura dată când Grigore Ciubotaru se află alături de personaje importante pentru istoria țării. Când era "picher", slujbă obținută tot datorită destoiniciei, îl întâlnește lângă Todirești pe prințul, viitor rege, Ferdinand, la un chef de vânatoare fastuoasă, jucând cu bucătărelele boierului care-l găzduia. Altă dată, într-o iarnă foarte bogată în zăpezi, asistă la "performanța" saniei în care se afla Petre Carp, trecută peste un bordei îngropat în omăt.

Grigore Ciubotaru își croiește un drum în viață reprezentativ pentru un țăran inteligent și înzestrat cu voință, într-o lume destul de ostilă și înfruntând necazuri chiar în propria familie. De altfel, așa cum remarcă și Mircea Ciubotaru în prefață, în paginile acestor amintiri nu vom întâlni prezentați edulcorate ale personajelor, lipsește orice urmă de idilism. Nu lipsește, însă, umorul, pe care-l ilustrăm cu unul dintre pasajele savuroase, deși împrejurările sunt dramatice. Picherul Grigore, aflat mereu pe drumurile pe care le administra, își "bănuiește" soția și, în consecință, înscenează o plecare, apoi, ca un bun fost militar, folosește denivelările de teren pentru a-i urmări toate mișcărilor. Aceasta, împreună cu complicele său, tată a mai multor copii, intră "în păpușoi", spațiul consacrat al amorurilor ilicite din mediul rural, până în zilele noastre. Cu arma în mână, Grigore îi prinde "în fapt": "I-am găsit și am văzut că oamenii erau...în treaba.

- Ei, măi Vasile, v-am prins? Să nu miști, să nu te ridici, că am pușca cu amândouă țevile îndreptate spre fundul tău! Ce să vă fac? El numai a întors capul zicând:

- Fă ce știi. Răspunsul meu a fost așa:

- Stai liniștit, acum vorbesc cu femeia. Fă loana, după ce îți termini treaba, te duci la frate-tu Ion, cauți un car, și cu el și cu un alt om din sat, veniți tustrei în seara asta la canton să împărțim lucrurile că am terminat-o cu tine."

Fiul, Nicolae, a păstrat, pe lângă amintirile morale, și numeroase înscrisuri, atât versuri cât și date tehnice, surprinzătoare pentru un autodidact, devenit practic coordonatorul croirii de drumuri în nord-vestul fostului județ Vaslui. Autorul cărții, vorbind despre strămoși și existența lor, ne oferă o bogăție de date folclorice, etnografice și antropologice, conturând la modul major autentic imaginea unei existențe umane într-un sat românesc.

Întorcându-mă la prefață, închei cu generoasa invitație la scris a lui Mircea Ciubotaru în pofida criticilor clănțănitori:

"Pentru critici și bănuitori, doar un sincer și heliadesc îndemn: Faceți la fel! Scrieți, băieți, numai scrieți, pentru cinstirea bunilor voștri în amintirea viitoare a nepoților, ca să nu se rupă cu totul povestea, a și așa prea fragilului fir al vieții acesteia."

Membri ai familiei lamandi, donatori către spitalul din Bârlad

- urmare din pagina 1 -

La puțin timp, la 28 iunie 1838, Epitropiei Sf. Spiridon a consimțit la crearea spitalului².

În anii care au urmat, situația instituției nu a fost una dintre cele mai bune, încă de la 1840 raportându-se Epitropiei Sf. Spiridon că este necesară mutarea spitalului într-un alt local, deoarece clădirile în care funcționa nu mai puteau fi reparate³. Din această cauză, a fost cumpărată o altă locație, cu suma de 15.000 lei, însă, curând, și aceasta s-a ruinat. O altă achiziție, din anul 1843, a făcut ca spitalul să funcționeze, până la 1872, în casa dr. Lafari, din Bârlad⁴, însă în acest an era iarăși „ruinat până aproape să cadă la pământ”⁵.

Fără a fi indiferenți la problemele spitalului, numeroși boieri cu stare din Bârlad au făcut donații pentru a salva funcționarea instituției de ocrotire a sănătății, printre aceștia numărându-se I. Gheorghiu (1858) sau Costache Gheuca (1863). Printre donatori s-a numărat și Elena Greceanu, care, în punctul al V-lea al testamentul său din 31 ianuarie 1871, îl însărcina pe nepotul ei Costache Gh. lamandi să dea, după săvârșirea sa din viață, 500 galbeni „ca fondu eternu ospitalului comunal din Bârlad”, pentru „înființarea și întreținerea unui pat, cu inscripția numelui meu”⁶. În momentul în care Costache Gh. lamandi a dus la spitalul Elena Beldiman, din Bârlad, la 5 octombrie 1873, banii lăsați prin testament de mătușa sa afirma că o face și ca urmare a „stării de ruină și insuficiență, în care se găsește actualul spital”, mai ales că se hotărâse, la nivelul administrației din oraș, „asocierea de fonduri cu ale altor case publice pentru fundarea unui nou spital”, în care urma să fie cuprinsă și donația vornicului amintite⁷.

Poate nu întâmplător a fost făcută această donație. Elena Greceanu era soția⁸ lui Nicolae Greceanu vornic, menționat mai sus ca fiind unul dintre cei care au contribuit la înființarea spitalului, la 1838. Totodată, era fiica banului Costache lamandi din Bârlad (căsătorit, pe la anul 1801, cu Zoița, decedată la data de 16 februarie 1820⁹, fiica Tudosiicăi Donici visterniceasa¹⁰) și soră cu Gheorghe lamandi postelnicul, unul dintre animatorii mișcării unioniste din ținutul Tutova, în perioada anilor 1857-1859. Soțul acesteia, Nicolae Greceanu era născut în anul 1800 sau 1801 în târgul Bârlad, iar căsătoria celor doi a avut loc la data de 19 martie

1823¹¹. *Vidomostia boierilor Moldovei* din anul 1829 îl menționa în calitate de agă, iar în *cartea Divanului Domnesc* din 3 decembrie 1830 apare ca vornic, apoi între anii 1822-1840 funcționa ca ispravnic al ținutului Tutova. A fost unul dintre semnatarii *Peteșunii-Proclamațiune în numele tuturor Stărilor Moldovei* din 28 martie 1848. Conform unui raport întăriat al Ispravniciei ținutului Tutova, reprodus în *Nota Departamentului Treburilor din Lăuntru* din 16 februarie 1856 către Secretariatul de Stat, vornicul Nicolae Greceanu a murit la data de 2 iulie 1855, moștenitori fiind soția sa, Elena, alături de fiul lor, aga Costache Greceanu, născut în anul 1823, căsătorit cu comisoaia Raluca Costache (fără urmași, decedată la 26 iulie 1855) și cu Eufrosina Iancu Văcărescu (1837-1870)¹². Costache Greceanu a avut, însă, o viață scurtă, murind la Paris în anul 1857¹³, fiind înmormântat la biserica „Sf. Voievozi” din Bârlad. Prin testament, în care declara că „prin această punere la cale ce unește inimile îmbelilor ființe adorate de mine, eu mă supun cu liniște și încredere hotărârii providențiale”, cel în cauză și-a lăsat averea către mama și soția sa, dar a donat 300 de galbeni pentru spitalul public din Bârlad și 3000 de franci pentru biserica română din Paris¹⁴.

În anii care au urmat, a venit și rândul nepotului Costache Gh. lamandi să urmeze exemplul Elenei Greceanu. Cel în cauză devenea, în ianuarie 1892, membru al Colegiului Donatorilor pentru Spitalul „Bârlad și Elena Beldiman”, întrucât dăduse suma de 705 lei și două candelabre de bronz, „ofrandă în favoarea spitalului”, motiv pentru care primea și o diplomă¹⁵.

La mijlocul secolului al XIX-lea, un alt boier din aceeași familie, Dimitrie lamandi, ce locuia la Huși și avea moșie în apropierea orașului, la Epurenii, a lăsat clădiri de locuit proprii, contribuind la înființarea spitalului din Huși, împreună cu suma de 2000 de galbeni¹⁶.

În fondul *Saint Georges*, de la Biblioteca Națională a României, se păstrează un dosar, în cuprinsul căruia se găsesc câteva documente, în original și în copie, care surprind, în a doua parte a secolului al XIX-lea, actele de danie ale boierilor menționați către spitalul bârlădean.

*

I. 2 iulie 1873 – adresă de autorizare a Epitropiei Spitalului „Bârlad și Elena Beldiman” să accepte donația Elenei Greceanu, în sumă de 500 de galbeni, pentru întreținerea unui pat.

Carol I

Prin grija lui Dumnezeu și voința națională,
Domnu al Românilor.

La toți de față și viitori, sănătate!

Asupra raportului ministrului nostru secretar de stat la Departamentul de Interne no. 1818,

Văzând jurnalul Consiliului de Miniștri sub no. 3 aprobat de noi,

Am decretat și decretăm ce urmează:

Art. I. Se autorizează ca Epitropia Spitalului Bârlad și Elena Beldiman să accepte donațiunea de 500 galbeni lăsată prin testament de defuncta Elena Greceanu, născută Diamandy, ca fond etern, pentru înființarea și întreținerea unui patu în acel spital cu inscripțiunea numelui său.

Art. II. Și cel din urmă, ministru nostru, secretar de stat la Departamentul de Interne, este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a decretului de față.

Dat în 2 iulie, anul 1873.

M. S. Domnitorul

Ministru de Interne

L. Catargi.

Biblioteca Națională a României, Colecții speciale, fond Saint Georges, pachet CCCVI, dosar 11, fila 73 (copie).

II. 4 octombrie 1873 – Epitropia spitalul din Bârlad acceptă donația Elenei Greceanu, în valoare de 500 de galbeni.

România

Direcția Generală

Epitropia Spitalului „Bârladu și Elena Beldiman”

Bârlad, 1873, octombrie 4

No. 44

Onorabile Domnu!

Epitropia văzând dispozițiunile făcute prin testament de defuncta Domniei voastre mătușe vorniceasa Elena Greceanu, născută Dieamandy, arătate prin declarație ce ați adresat Epitropiei la 26 april(ie) anul curent, înregistrată sub no. 11, prin procesul-verbal no. 2, din 1

iuin trecut, au regulat ca în virtutea art. 811 din Cod. Civ., să se citeze înalta aprobare domnească pentru ca Epitropia să poată accepta donațiunea. În urma căreia cu adresa no. 21, prin organul domnului ministru de interne, solicitându-se înalta aprobare, Domnia sa, cu adresa no. 2457 comunica Decretul domnesc no. 1269 de pe care am onoare a vă comunica o conforma copie, prin care se autorizează pe această Epitropie să accepte donațiunea de 500 galbeni lăsată prin testament de defuncta Elena Grecianu, născută Dieamandy.

Subsemnatul dar, în temeiul decesiunii luată de Epitropie în ședința de la 17 septembrie conținut prin procesul-verbal no. 6, pe de o parte are onoare a vă notifica înalta aprobare conform al. II de sub art. 814 cod. Civ. iar pe de alta fiindcă arătații bani s-au dispozat a se procenta Primăriei locale, are onoare a vă pofti să bine voiiți ca vineri, 5 octombrie corent, la ora 9 dimineața a vă prezenta în camera Epitropiei spre a depune arătata sumă și a priimi recipisa cuvenită, binevoind ca de primirea acestie se elibereze chitanța cuvenită.

Binevoiiți, vă rog, onorabile Domn, cu asta ocașiune a priimi asigurarea pria osebitei mele considerațiuni.
Domniei sale, domnului C. Gh. Dieamandy.

[Pe colțul din dreapta al documentului, o adnotare a lui Costache Diamandy] Bani i-am răspuns astăzi, la 5 octombrie 1873, în 500 galbeni, pentru care am primitu și chitanță.

C. G. Diamandy.

BNR, Colecții speciale, fond Saint Georges, pachet CCCVI, dosar 11, fila 76 (original).

III. Ianuarie 1892 – diplomă acordată de Epitropia Spitalului „Bârlad și Elena Beldiman” către Diamandy G. Costache pentru donația sa.

Regatul României
Epitropia Spitalului „Bârlad și Elena Beldiman”
Diploma

Domnul Diamandy G. Costache, domiciliat în comuna Bârlad, plasa Târgu, județul Tutova, fiind înscris în registrul donațiilor la no. 111 și 260, cu 705 lei și două candelabre de bronz, ofrandă în favoarea spitalului, Epitropia, în virtutea art. 2 și 7 din Statutul fundărei și administrării acestui spital, promulgat prin Înaltul Decret Domnesc no. 789 din 9 mai 1870, îi constată calitatea de membru a Colegiului Donatorilor.

Pentru care i se decerne această diplomă, conform art. 1, al. 2, din Regulamentul pentru alegerea Epitropului Ospitalului de către Colegiul Donatorilor.

Dată la Bârlad, astăzi, anul 1892, luna ianuarie.
Epitrop, C. P. Docan.

BNR, Colecții speciale, fond Saint Georges, pachet CCCVI, dosar 7, fila 38 (original).

Cercetările au fost finanțate din Fondul Social European de către Autoritatea de Management pentru Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 [proiect POSDRU/CPP 107/DMI 1.5/S/78342], prin intermediul Universității „Al. I. Cuza” Iași, Facultatea de Istorie.

Note:

1. Elena Monu, *Casa Greceanu – actual sediu al protopopiatului Bârlad*, în „Păstorul Tutovei”, nr. 2, anul 2009, p. 27.
2. I. Graur, N. Botezatu, *Istoricul spitalului din Bârlad (1838-1944)*, în *Bârladul odinioară și astăzi. Oameni și fapte*, vol. II, f.a., sub redacția lui Romulus Boteanu, p. 540.
3. *Ibidem*, p. 541.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*; Oltea Rășcanu-Grămăticu, *Istoria Bârladului*, ediția a II-a, vol. I, Editura Sfera, Bârlad, 2002, p. 170.
6. Document păstrat în copie la *Biblioteca Națională a României*, Colecții speciale, fond Saint Georges, pachet CCCVI, dosar 11, fila 31 (în continuare vom cita BNR).
7. Document original la BNR, Colecții speciale, fond Saint Georges, pachet CCCVI, dosar 11, fila 75.
8. Maria Popa, Doina Rotaru, *Biserica „Sf. Împărați Constantin și Elena” din satul Simila, comuna Zorleni, județul Vaslui*, în *Acta Moldaviae Meridionalis, Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui*, XXV-XXVII, 2004 – 2006, vol. II, p. 201.
9. Gheorghe Ghibănescu, *Roșieștii și apa Idricului (studiu și documente)*, în *Ispisoace și zapise*, volumul V, partea a II-a, Huși, 1924, p. XXV.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*.
12. Maria Popa, Doina Rotaru, *op. cit.*, p. 202.
13. N. Iorga, *Colonia românească din Paris după condicile bisericii ei*, în „Revista istorică”, anul XI, nr. 1-3, ianuarie-martie 1925, p. 7. Maria Popa și Doina Rotaru, în *op. cit.*, p. 202, indică ca an al morții 1858.
14. Eugen D. Neculau, *Sate pe Jijia de Sus*, vol. II, *Boierii*, Ediție îngrijită de Marcel Lutic, Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, Iași, 2005, p. 143-144.
15. BNR, Colecții speciale, fond Saint Georges, pachet CCCVI, dosar 7, fila 38.
16. Adrian Butnaru, *Un boier filantrop de altădată: Dimitrie Iamandi (1781-cca 1851) în „Elanul”, ianuarie 2010.*

Răsfoind arhivele:

BLESTEM PATRIARHAL ASUPRA BÎRLADULUI

Ion N. OPREA

„Ca senator de drept în Senatul României, Melchisedec a fost un nelipsit, cu poziții neechivoce”, scrie despre episcopul și a Hușilor, Mircea Păcurariu în „Dicționarul teologilor români”, editura enciclopedică, București, 2002, p. 483.

Și totuși, iată-l în ședința din 13 decembrie 1884 manifestându-se, vocal cam târziu, după un discurs al senatorului prof. univ. Mîrzescu de la Iași, care adusese mare atingere „ordinei interioare eclesiastice” și bisericii ortodoxe:

- Domnilor senatori, pentru prima oară mă sui la tribuna onor Senatului, deși sunt de aproape 20 de ani membru al lui...

Cuvîntarea în senat a episcopului Melchisedec s-a referit și la jurnalele cu blestemele bisericești, la focul Ghenei, la despicarea pămîntului, la soarta lui Iuda Iscariotul și soarta judecătorilor care l-au răstignit pe Iisus Hristos.

Blestemul, spunea el, este mare lucru. Eu respect blestemele și am convingerea că un blestem făcut cu toată inima și bazat pe adevăr are efectul lui. De asemenea blesteme mă tem și eu. Iată un caz pe care l-am întîlnit astăvară în județul Tecuci.

Treceam pe lîngă un sat răzășesc. Acolo se făcea o biserică. Mi-a ieșit înaintea de sumă de oameni cu preoții, fiindcă auziseră că vine Episcopul. Și mi-au zis:

- Prea sînte părinte, asupra noastră e un blestem părintesc. Iată, ne-am apucat să facem biserică și în altarul cel vechi am găsit o carte de blestem asupra părinților noștri, asupra satului nostru. Și observăm că, necontenit, ne merge rău. Nu ni se face popușoiul, nu se face nimic, de cîțiva ani nu putem merge înainte. Dezleagă-ne de blestemul acesta!

Poate să fie, le-am zis. Dar faceți biserică, iar cînd va fi sfințirea ei, eu vă voi trimite carte de deslegare. Pînă atunci însă vă sfătuiesc să beți mai puțin – că miroseau a băutură atunci – fiți mai harnici, nu cheltuiți tot și lăsați-vă o porțiune din bani și avut și pentru anul viitor, pînă se va alege noua recoltă.

Altădată, pe cînd eram episcop la Huși, că eu am umblat în multe părți și-mi pare bine de asta, m-am dus la Bârlad. Acolo m-au înconjurat negustoria și restul poporului, și mi-au zis: „te rugăm, Prea sfințe părinte, să ne citești o moliftă de deslegare, pentru că la noi este o vorbă din neam în neam că a trecut pe aici un patriarh și nu se știe cine i-a furat caii, și patriarhul ne-a blestemat. Credem că din această cauză nu ne mai merge bine, negustoria nu înaintează și popușoiul nu se mai fac”.

Eu le-am răspuns: „bine, vă voi îndeplini dorința. Și le-am citit cuvinte de deslegare”. Că noi avem puterea de la Mîntuitorul lumii, că ceea ce vom „deslega pe pămînt să fie deslegat și în cer”. (Din revista periodică eclesiastică :Biserica ortodoxă română” nr. 13/decembrie 1884, p. 989-1008).

Despre blestemul aruncat asupra Bârladului și a populației țîrgului amintește și Ioan Antonovici în lucrarea sa „Note istorice și tradiționale privitoare la bisericile din ținutul Tutova”, manuscris arhivat sub nr. 128 la Serviciul județean Iași ale Arhivelor Statului a României în anii 1900-1901, transformat de subsemnatul în carte publică, cu bunăvoința truiditorilor de la această instituție prestigioasă. Astfel, scrie undeva în manuscrisul citat părintele Antonovici: „Cam pe la anul 1830, venind în Bârlad episcopul Melchisedec de la Roman, și fiindcă tocmai atunci venise asupra sămănăturilor din jurul orașului o mulțime de lăcuste, boierii și negustorii au rugat pe episcop ca să facă o slujbă și rugăciuni. Episcopul a dispus ca diaconul Constantin Vrabie să se ducă la sfința Episcopie de la Roman să aducă filonul Sfințului Ioan, și venind diaconul cu sfințul vestmînt, s-a făcut slujbă la vremea privegherii. Cu acest filon s-a îmbrăcat ierarhul și a doua zi la slujba obișnuită, ieșind și în procesiune pe cîmp...”

După ce toată lumea s-a întors în oraș și pe la casele fiecăruia,

toate lăcustele au venit asupra orașului, de unde apoi, a doua zi, disde-dimineată, au dispărut. Cu acel prilej episcopul a citit și o moliftă de deslegare, moliftă ce se citea de fiecare episcop venit pe aici, din pricină că un patriarh, înglodîndu-și trăsura pe ulița mare, în dreptul unde este astăzi biserica Sfinții Voevozi, ar fi blestemat bărlădenii. Părintele Carp, care mi-a spus acestea auzite de la bătrînul tutovean Constantin Vrabie, fost și protopop, crede, împrumutînd și părerea altora, că acel patriarh ar fi Macarie al Antiohiei, care a venit în Moldova pe timpul lui Vasile Lupu, dar eu îi pui la îndoială spusele!”...

După ani, Ioan Antonovici ajungînd episcop al Hușilor, păstrînd amintirea „notelor” pomenite, a însărcinat pe preotul econom V. Ursăcescu, unul din destoinicii săi consilieri, să cerceteze în arhivele Episcopiei cele ce știa el despre „pățania unui patriarh la Bârlad”, lucru neconsemnat nici de N. Iorga în cea mai completă operă a sa: „Istoria bisericii românești”.

Se știa public că mai ales după căderea Imperiului Bizantin sub turci, Biserica ortodoxă a îndurat multe nevoi. Între acestea și foarte multe lipsuri materiale. Cu toate acestea, în orice moment, la noi în Principate – spun și demonstrează istoricii – soseau și se aflau clerici superiori din răsărit, de tot felul. Rar se întîmpla să nu vină și cite un patriarh. Uneori și mai mulți. Aici în Principate luau parte la cununii, botezuri și înmormîntări domnești. Dar și pe la boieri și oamenii cu avere, că erau destui. La sfințiri de biserică. La oficierea unor slujbe religioase mai deosebite. La diferite judecăți, ca arbitri, sfătuitoari. De ei depindeau și datul cărților de blesteme, dezlegarea acestora, primirea de danii de moșii pentru bisericile răsăritene și, cel mai important, pentru întărirea relațiilor de supunere canonică față de scaunul de la Constantinopol.

Deși erau multe lipsuri materiale la noi, unora dintre oaspeții, chiar și patriarhi, așa de bine le-a fost printre noi, că unii au rămas chiar egumeni pe toată viața lor la cite o mînăstire bogată, închinată vreunui loc din patriarhia respectivă. Preluînd vorbele primarului de la Florești-Tutova, Gavrilă, Ioan Antonovici spune despre grecii care veneau la arhimandritul Nil, egumenul mînăstirii de aici, că erau așa de slabi și săraci, cu hainele rupte sau de tot modeste, încît cite o săptămîină-două, după sosire, erau ținuți într-un fel de carantină pentru refacere. Apoi, apăreau îmbrăcați în blănuri scumpe și alte haine bune de nu-i mai recunoșteai. Aceștia sosiți, ca și toți ceilalți greci, tratau foarte arrogant și despot pe bieții slujbași ai mînăstirii locale. Slujbașii trebuiau să-și scoată căciula din cap, oricîteori se întîlneau cu cite un grecoșor, cît de perpelit. Altfel, românul nu era suportat. Îndată și auzeai de la grec: „Mozicule, e capa de la cațula!” Și fiindcă era mare numărul grecilor, iar slugile mereu erau obligate să-și scoată căciulele, bieții bucătări, și ceilalți oameni de serviciu, oricît ar fi fost frigul de mare, umblau toată ziua numai cu capul descoperit...

Primind însărcinarea de la episcop, cercetînd lucrurile, părintele Ursăcescu afirmă că patriarhii sosiți la noi se întorceau în răsăritul lor - și mai sărăcit decît al nostru - încărcăți de daruri bogate. Că, spune sfinția sa: atunci cînd a fost vorba de biserică, românul n-a stat pe gînduri. Și-a deschis bucuros baerele pungii oricît de strîmte au fost și a împărțit cu mărînimie ajutoarele cerute. Românul, dar în special domnitorii – să-și mențină scaunele. Cine nu știe, le spunem noi, ca și Roma altădată după miile de tone de aur și argint smulse din Dacia, noi am îmbogățit și Athosul, despre care, poate, vom vorbi altădată...

Toți oaspeții se întorceau voioși la scaunele lor patriarhale. La rîndul lor, și ei nu mai pridideau împărțind pămîntenilor blagoslovenii de tot felul. Pentru orice. În consecință, oaspeții se purtau curtenitor cu ai noștri, slobozîți de păcate.

Dar printre cei care s-au îndulcit îndestul de dărnicia

românească a fost și un patriarh care, spuneau oamenii, a plecat de la noi tare nemulțumit. Și în loc de blagoslovenii el a lăsat la plecare blestemul despre care se vorbea pretutindeni. Inclusiv protopopul Ioan Antonovici de la Tutova, Ioan Antonovici Bârlădeanul, episcopul de la Huși, iar mai înainte episcopul Romanului – Melchisedec care a dus vorba pînă și în parlamentul României. Iar mai tîrziu, greul a căzut pe părintele Vasile Ursăcescu care a trebuit să afle cine-i patriarhul cu afurisenia!

Se știa că de la noi plecase nemulțumit un patriarh, anume Nifon, prin anii 1500-1508. Din Muntenia. Amintește de asta însuși Iorga în Istoria Bisericii Românești la paginile 116-119. Dar la Bârlad? Cine a fost patriarhul cu blestemul de la Bârlad, a aflat părintele Ursăcescu în dosarul nr. 128 intitulat „Acta corispondențelor extraordinare pe 1864”, aflat în arhiva veche a Episcopiei Hușilor.

Actele în cauză vorbesc în amănunt că la anul 1774 patriarhul Avramie al Ierusalimului este cel care a venit în Moldova, la Bârlad, unde bîrlădenii nu numai că nu l-au ajutat, dar i-au luat și caii de la tăsură, făcîndu-l pe ierarh total neiertător, aducîndu-l în stare să arunce blestemul bisericesc asupra locurilor.

Cum au stat lucrurile cu acest fapt, puțin plăcut și neobișnuit pînă atunci, a bîrlădenilor cu o față bisericească, atît de sus pusă? Explicația o dă însuși cercetătorul lucrurilor de bază.

Era perioada cînd în Țările Române transportul de mărfuri și persoane se făcea cu caii de olac. Era timpul cînd dregătorii dintr-o localitate erau obligați de regulile stăpînirii ca la sosirea la ei a unor persoane oficiale, dar mai ales a străinilor care vroiau să circule gabnic, să le pună la dispoziție imediat caii trebuitori. Îi puteau lua de la oricine avea cai în localitate, dacă nu avea carte de scutire pentru caii de olac. Proprietarii de cai fără acte de scutire, nu puteau încerca nici o opunere cînd li se luau animalele.

Firește, în asemenea cazuri, dregătorii locali puteau produce abuzuri. Păgubașii se plîngeau la Domnie, unii erau despăgubiți pentru pagubele suferite, dar cei mai mulți nu căpătau nimic. Rămîneau în pagubă.

Cu toate că în secolul al XVIII-lea era împămîntenit un sistem de transport superior – al menzelurilor – cu stații de poștă atent stabilite și reguli mai acătării, datorită împrejurărilor, rămînea în uz și vechiul sistem – al cailor de olac.

La 1774, cînd cu împlinirea patriarhului, în Principate era și o situație politică de excepție. Între anii 1769 și 1774 Principatele fuseseră ocupate de armatele rusești ale căror conducători aveau credința că nu vor mai părăsi acest pămînt niciodată. Altfel, nici nu se explică cum ei au și bătut și monete pentru Principate. Monete care exprimau semnul suzeranității lor.

Dar, urmare a intervenției Austriei, se știe, în 1774, odată cu încheierea păcii de la Kuciuk – Kainargi, Rusia a fost nevoită să părăsească Principatele. În timpul ocupației lor, la noi multe se dezorganizaseră - inclusiv sistemul poștal al Menzelurilor...La reclamațiile localnicilor, generalul Kutusov răspundea cinic și hotărît: „Le voi lăsa lor numai ochii pentru a plînge!”.

De această dezorganizare produsă se lovesc și turcii care, în 1774, cînd reiau în stăpînire Principatele, se întîlnesc cu neregulile. Așa că, la luarea în stăpînire a garnizoanelor turcești din cetățile de pe malul Nistrului trimișii turcilor erau puși în situația să folosească iarăși sistemul străvechi de transport – cel al cailor de olac. Luau caii de la oricine, fie că aveau carte de scutire, fie că nu aveau. Era un fel de... stare de necesitate.

Pe patriarhul în cauză l-a apucat în Principate starea de oupare rusească din 1769. Cu rușii în Principate, el a trecut în Rusia, iar în 1774, cînd s-au mai liniștit lucrurile, dorind să revină în scaunul său, la Ierusalim, iar timpul fiind încă tulbure, s-a oprit și la Bârlad. Unde a îndurat necazul cu luarea cailor de la mijlocul său de transport.

Trimișii turcești, care și ei trebuiau să-și continue drumul, pentru a-și termina repede treburile, și neavînd alți cai la îndemînă, frunțașii localității le-au dat ceea ce au găsit, tot repede: caii patriarhului.

Fapta dregătorilor bîrlădeni trebuie văzută și într-un alt context, explică cercetătorul. Turcii manifestau o anumită ură suplimentară față de creștinii răsăriteni. Mai ales că patriarhul

venea din Rusia. Acum dușmană și a turcilor. Apoi, frica bîrlădenilor față de mînia turcească nu era de fel mică. Ei nu puteau opune rezistență poruncilor turcilor, deși, poate ar fi căutat să apere și să protejeze avutul patriarhului.

Dar cum patriarhul ofiția la Catedrala orașului, turcii și bîrlădenii i-au luat caii. Oficialii Bârladului dînd turcilor caii patriarhului, bîrlădenii au scăpat de mînia turcească. În schimb, și-au atras furia patriarhului care a plecat amărît, blestemîndu-i.

Faptul de la Bîrlad a fost neplăcut și pentru patriarhul Avramie al Ierusalimului, dar a rămas neplăcut multă vreme după aceea și bîrlădenilor. Ba și urmașilor lor. Groaza de blestemul lăsat asupra lor și a urmașilor lor le putea aduce suferințe oricui. Așa că, oricîteori venea în localitate vreun episcop, cum spune și Melchisedec, dar repetă și Antonovici, bîrlădenii îl rugau să le citească rugăciunile de dezlegare.

Episcopul Hușilor Meletie (1851 – 1857), aflat în localitate, zice Ursăcescu, aflînd despre împlinire, probabil i-a sfătuit pe frunțașii timpului să ceară dezlegare de la urmașul patriarhului care i-a blestemat, că așa este regula – cine blestemă și iartă. Cel în cauză ori urmașii.

Aflăm și care a fost traseul la mersul hîrtilor, povestitoare a faptului, găsite de consilierul episcopului Iacov al Hușilor: obștea tîrgului Bîrlad, cu o sută de semnături proprii ale frunțașilor din localitate scriau Preasfințitului episcop al Eparhiei Hușilor: – „Dumnezeu acel carele avînd ochiul său neadormit pentru toți blagosloviții săi, învrednicindu-ne și pe noi astăzi a vă avea arhipăstor pe Preasfinția voastră a cărei milă ne este cunoscută prin cele mai vii dovezi, îndrăzneala ne-a făcut, ca la sufletul părinților noștri să alergăm cu lacrimi și să așternem jalnicele noastre stări în care ne găsim vîrîți de o sută de ani, foarte însămnătoare, rugîndu-vă cu milostivire și blîndețea voastră să binevoiți a le asculta.

Toată obștea luînd cunoștință de desele căderi și nenorociri, care vin de la o vreme încoace împotriva viețuitorilor din acest oraș, am venit a vă spune că aceasta nu poate fi alta decît, precum am luat cunoștință, un blestem de care vorbește toată obștea, că ar fi venit de la anii 1774 sau 1776, din partea fericitului întru pomenire Patriarhul Avramii, cînd i-a prilejuit a trece prin acest tîrg către Rusia, vremi cînd pofîndu-l obștea a slujit în biserica Domnească, și în loc de recunoștința noastră, bătrînii noștri i-au răpit caii săi de la trăsura și i-au dat la niște curieri turci care, s-a întîmplat atunci, treceau și ei prin acest tîrg. Urmare, fapta a adus mîhnire fericitului părinte care, arătîndu-și dovadă de dragoste față de fiii săi sufletești, le-au lăsat în loc de blagoslovenie, drept aducere aminte, blestemul ce-l arătăm, și care, chiar de atunci, au început a-și arăta ura cu bătrînii noștri, înjosindu-i din stările și gospodăriile lor, iar pe fii îngenuchindu-i sub jugul nenorocirii, iar ca urmare mulți dintre ei au fost lipsiți chiar și de minte.

Fie-ne iertat în minutul acesta cînd pronia ne-a deșteptat a cunoaște legăturile de care petrecem, fie-ne iertată și îndrăzneala noastră către Preasfinția voastră, și plecați ne rugăm ca luînd cunoștință de jalnica stare în care a ajuns populația tîrgului Bârlad, și nu din altă împrejurare, decît precum credem noi că din blestemul acesta, să vă milostiviți, ca un arhieru al nostru pe care v-a încoronat Dumnezeu, a mijloci către Patriarhie ca prin sfințele sale rugăciuni, să ridice acest blestem deasupra tîrgului nostru și tot odată a ne deslega prin patriarhicească carte către Preasfinția voastră de toată mîhnirea ce s-a dus fericitului întru pomenire patriarhului Avramie , rămînd această o vecinică aducere aminte în inimile noastre și a familiilor noastre de bunavoință ce veți arăta-o Preasfinția voastră către sufleteștii fii ai eparhiei Preasfinților voastre.

Al Preasfințiilor voastre plecate slugi”.

Jalba de mai sus a fost trimisă în copie Episcopiei averilor Sfîntului Mormînt din Moldova la finele anului 1852 sau începutul anului 1853, cu o adresă a cărei concept lipsește din dosarul episcopiei Hușilor. S-a primit cu nr. 155 din 27 martie 1853/ Iași, următorul răspuns în grecește, traducerea lui în limba română aparținînd lui Oresti Trafali, profesor universitar la Iași, în anii aceia:

„Către Preasfințitul episcop al Hușilor chir chir Meletie, Episcopia comunică cu respect Preasfinției voastre, că, în urma copieii cererii locuitorilor Bârladului, care i s-a înmînat de Preasfinția

voastră, Epitropia s-a adresat Sanctității sale Patriarhului printr-un raport special, supunând rugămintea turmei duhovnicești a Sfinției voastre vederii Sanctității sale. Drept răspuns deci, Preasfințitul Patriarh, prin scrisoarea patriarhală din 9 trecut, pe care a primit-o Epitropia, exprimă binevoitoarea primire rugămintei locuitorilor orașului Bârlad și că a scris numai decît Sfîntului Sinod și frăției Ierusalimului, ca să se săvîrșească slujbă de pomenire spre iertarea locuitorilor Bârladului, care se pocăiesc, iar după aceasta să se facă o carte sinodală obișnuită de iertare pe care Sanctitatea sa o va trimite Epitropiei spre a fi înmînată Preasfinției voastre și citită în sfințele biserici ale orașului Bârlad spre mîngîierea și potolirea durerii sufletești a locuitorilor creștini.

Epitropia se grăbește prin prezenta să comunice aceste Preasfinții voastre asigurînd-o că îndată ce, potrivit celor pomenite mai sus, va fi sosit în mîinele ei scrisoarea patriarhală, nu va neglija să o îndrepte pe cale sigură Preasfinției voastre.

Sărutînd cu evlavie mîna dreaptă a Preasfinției voastre, ne recomandăm binecuvîntărilor ei de Dumnezeu primire și rămînem”.

Scrisoarea era semnată, Exarhul Arhimandrit Atanasie și I. Adamache, spătar.

După două luni și jumătate de la această veste aducătoare de alinare drept credincioșilor de la Bârlad – spun documentele – a sosit și cartea patriarhală de deslegare a blăstămului de la Epitropia Ierusalimului. Era adresată Episcopiei Hușilor, cu următorul conținut, tot în limba grecească și tot de profesorul Tafrali tălmăcită: „Cătră Preaiubitul de Dumnezeu Episcop al Hușilor chir chir Meletie.

Epitropia trimite cu respect Prea Sfinției Voastre cartea pe care a primit-o de curînd de iertarea patriarhală și sinodală a Sanctității sale prea veneratul nostru Chiriarh și a sfîntului său Sinod al bisericii Ierusalimului, care s-a dat pe temeiul cererii, supusă Prea Sfinției Voastre de cătră locuitorii creștini ai orașelului Bârlad de sub jurisdicțiunea Prea Sfinției Voastre a cărei traducere, după copia dată Epitropiei de către Prea Sfinția Voastră, fusese trimisă Sanctității sale, după cum Epitropia a arătat Prea Sfinției Voastre prin scrisoarea ei precedentă de sub numărul 155.

Trimițînd deci pomenite scrisoare, roagă pe Teofilia Voastră să binevoiască a primi respectele smerite ale subsemnaților,

învăluindu-i cu binecuvîntările Prea Sfinției Voastre de Dumnezeu înduplecătoare.

Ai Prea Sfinției Voastre fii duhovnicești prea binevoitori”

Epistola era purtatoarea numărului 294, 15 iunie 1853, Iași, semnată tot de Exarhul Arhimandrit Atanasie și I. Adamachi, spătar.

La cea de-a doua hîrtie, Episcopia Hușilor răspundea prin următoarea adresă, păstrată în concept la dosar și pe care o reproducem: „Anul 1853 luna iulie 13 zile, către Epitropia M. n. închinată Sfîntului Mormînt.

Adresa acelei onorabile Epitropii sub nr. 294 în alăturare cu cartea Preafericitului Patriarh de Ierusalim Chirila primindu-se au pricinuit o obștească bucurie comunității poliției Bârladului, care de un îndelungat timp aștepta o asemenea deslegare de păcatele lor și binecuvîntarea ceresului har și a duhovnicescului lor părinte.”

Cartea de deslegarea blestemului – completa părintele V. Ursăcescu – nu se mai știe unde ar mai fi astăzi. Fără îndoială, crede părintele, ea se păstrează fie la urmașii protopopului din acea vreme, fie asupra unuia din frunțașii care stăruise mai mult pentru căpătarea ei. A frunțașilor mai ales, a căror străbuni vor fi fost acei care au dat turcilor caii patriarhului de la Ierusalim.

Există astăzi un V. Ursăcescu, în stare să afle protopopul sau frunțașul, descendent al celor care, prin fapte proprii, aduseseră blestemul asupra Bârladului nostru ?

+

Econom V. Ursăcescu își încheia expunerea faptelor reluate și transpuse de noi pentru d-vs și cu alte concluzii demne de reținut. „În dosul oricărui rău, mai întotdeauna stă ascuns și cite un bine. Dacă patriarhul în cauză n-ar fi pățit nimic, nu i se știa numele că a fost și el prezent prin locurile noastre. Mai ales că în afară de arhiva de la Huși numele lui nu figurează altundeva”, zicea cercetătorul.

De aici și folosul cercetărilor arhivistice, adăugăm noi. Arhivele vechi conțin încă atîtea și atîtea știri pe care nu le cunoaștem astăzi, deși ne sunt de trebuință, dar le vom afla mîine. Deci la treabă, colegi cercetători în arhive! Eu am început cu această rubrică: „răsfoind arhivele”, N-am greșit, cred!

Din volumul în pregătire:

”Ioan Antonovci-DEPOZITARUL”

Amintiri despre Liceul Mihail Kogălniceanu din Vaslui

General de brigadă (r.) **Constantin Gr. ANTIP**

Am absolvit liceul „Mihail Kogălniceanu” din Vaslui cu 65 de ani în urmă, ceea ce face, probabil, din mine, unul dintre cei mai vechi elevi ai acestei instituții de învățămînt înființată acum 120 de ani care mai pot povesti cum arăta ea pe vremuri.

Părinții mei aveau opt copii, eu eram cel mai mare și după ce-am absolvit cele patru clase primare în satul meu natal Uncești, din comuna Zăpodeni, tatăl meu a socotit că e mai bine să mă dea la școala normală, pentru că, la terminarea ei, aș fi devenit învățător și mi-aș fi putut ajuta frații mai mici. M-a înscris la Școala normală din Vaslui, dar după numai un an, aceasta s-a desființat și am fost repartizat la alte școli din țară. Eu am fost transferat la Piatra Neamț, la o școală normală de altfel foarte bună, la care veneau să învețe și copiii unor români emigrați în alte țări, de exemplu – Canada. Noi, cei din țară, eram cu toții bursieri, dar se acordau atît burse de stat, cât și burse ale unor asociații ale elevilor din străinătate care veneau să-și perfecționeze cunoștințele de limba română pentru a fi în măsură s-o predea, la rîndul lor, în țara de reședință.

Programa analitică era, pînă în clasa a patra, aceeași ca la liceu și făceam în plus lecții de vioară. Cu toate acestea, pe măsură ce ne maturizam, mulți dintre noi (de exemplu, vreo opt din clasa mea), am început să ne dorim să ne transferăm la un liceu, ca să putem să facem și studii universitare.

Un văr al tatălui meu, care urmase școala normală și,

paralel, făcuse liceul în particular, m-a sfătuit să mă duc la profesorul de limba română, domnul Capră, directorul liceului din Vaslui: „O să te ajute, lui îi plac normalisții pentru că sunt elevi disciplinați.”

Terminasem clasa a cincea, dar în această clasă cursurile nu mai erau identice cu acelea de la liceu. De aceea, domnul profesor Capră mi-a propus să dau încă o dată examenul de capacitate și să repet clasa a cincea, el promițându-mi că se va zbate pentru ca ministerul să-mi acorde o bursă. În anul acela, m-am pregătit singur și, paralel, am dat în particular examene de clasa a șasea, așa că am terminat liceul odată cu seria mea.

În 1941 eram, așadar, din nou în clasa a cincea. Începuse războiul, erau restricții severe, de exemplu nu se putea circula pe străzi după ora 21. În pofida privațiunilor de tot felul, am avut șansa de a fi pregătit de profesori de la care aveai ce învăța. Pînă după război, de fapt pînă la prima reformă a învățămîntului din 1948, sistemul de organizare și materiile de studiu au urmat cu continuitate modelul francez, păstrînd neștirbit caracterul de școală secundară de nivel european. Pe atunci, bacalaureatul românesc, fiind un examen de maximă exigență și seriozitate, era recunoscut și în Franța.

O consecință a intrării României în război alături de puterile Axei a fost, pentru noi liceenii, introducerea limbii italiene,

alternativ cu limba germană, ca a doua limbă străină, începând cu clasa a cincea. La secția umanistă, în care am intrat, am studiat, pe lângă franceză și italiană, latina și greaca. Aveam profesori buni și știam că din liceu ieșiseră oameni de valoare, dintre care unii au ajuns personalități culturale cunoscute, de exemplu profesorul de istoria filosofiei antice, Dan Bădărău, strănepot al lui Ion Neculce, neurochirurgul Dumitru Bagdasar și fratele său, filosoful Nicolae Bagdasar, speologul Sturdza.

Liceul avea o bibliotecă bogată care ne împrumuta cărți să le citim acasă. În clasa a șaptea, am fost ales președintele societății literar-științifice „Ștefan cel Mare”, ceea ce a făcut să devin cunoscut în tot orașul. Președinte de onoare al societății noastre era Mihail Sadoveanu

Fiind vreme de război, elevii făceau pregătire premilitară. În 1943, am fost chemat la Centrul de recrutare din Vaslui. Pentru că, din cauza unui accident suferit în copilărie, vedeam cu un singur ochi, am fost trimis la Chișinău, la o comisie care urma să stabilească dacă trebuie să fiu declarat apt combatant sau necombatant. Întâmplarea a făcut ca unul dintre membrii comisiei să fie fostul meu profesor de română de la școala normală din Vaslui care a cerut să fiu declarat apt necombatant, considerând că, deși nu voi putea trage cu pușca, aș putea să fiu folositor în bibliotecă, arhivă, în administrație. Destinul avea să decidă ca întreaga mea viață profesională de mai târziu, să se desfășoare în interiorul armatei și ca arma mea să fie și să rămână tot timpul condeiul.

Comandantul Centrului premilitar al liceului din Vaslui era profesorul de română Cruceru, un om deosebit de capabil, cu spirit de inițiativă. A tipărit pe cheltuiala lui un manual pentru însușirea limbii române destinat elevilor din Transnistria, aflată în timpul războiului sub ocupație românească. Într-o seară, în timp ce ne plimbam prin parc împreună cu colegul meu prieten Bighiu, ne-a spus: „Nu vreau să mor înainte de a-i vedea spânzurați pe Hitler și pe Mussolini.

În primăvara lui 1944, din cauză că frontul se apropia, anul școlar s-a încheiat la 30 martie. Terminasem clasa a șaptea. Toți elevii care împliniseră 18 ani și erau premilitari au fost evacuați din Vaslui la Râmnicu-Vâlcea. La 3 aprilie am ajuns la București, am fost cazați la Liceul „Mihai Viteazul”, iar a doua zi dimineața, la 4 aprilie, ziua marelui bombardament asupra Capitalei, am fost îmbarcați în trenul care urma să ne ducă la destinație. Bombardamentul ne-a prins aproape de Pitești. Trenul s-a oprit și am trecut prin momente de groază, nu credeam că voi mai ajunge la Râmnicu-Vâlcea. Am sărit cu toții din tren și am încercat să ne adăpostim. Acolo am întâlnit-o pe actrița Tanți Cocea, care pleca și ea la Râmnicu-Vâlcea, în turneu cu teatrul ei. Ne-a invitat pe toți la spectacolul din seara următoare.

Și, întrucât am ajuns, totuși, la destinație, ne-am dus la teatru așa că marea spaimă a fost urmată de o bucurie imensă. Am fost cazați într-un sat situat la cinci kilometri depărtare de Râmnicu-Vâlcea. O zi pe săptămână era consacrată instrucției militare, în restul timpului îi ajutam pe țărani la muncile câmpului. Răstimpul petrecut acolo a fost însă neașteptat de rodnic pentru lărgirea orizontului nostru. Am făcut o seamă de excursii pe valea Oltului, o regiune puternic marcată de istorie. Am vizitat castrele romane, mănăstirile, vechi cetăți, cula de la Măldărești și alte locuri.

După 23 august, ne-am întors la Vaslui. Clasa a opta a fost altfel decât celelalte. Localul liceului „Mihail Kogălniceanu” fiind foarte avariat de bombardamente, cursurile se țineau la Liceul ortodox de fete, care avusese mai puțin de suferit. Fetele învățau dimineața, noi, băieții, după amiaza. Pentru internat, prefectura a pus la dispoziție alte clădiri. Noul director al liceului nostru era profesorul de istorie Octavian Mărculescu, fost director al gimnaziului comercial.

Întrucât îndată după război, Vasluiul rămăsese oarecum rupt de București, viața culturală părea amorțită, nu veneau nici conferențieri, nici turnee teatrale, nu aveau loc concerte. Societatea „Ștefan cel Mare” a încercat și în bună măsură a reușit, să

suplinească această lipsă. Organizam în oraș serate literare, spectacole de amatori, conferințe, frecventate de un public numeros. Sufletul acestei intense activități culturale era dirigit de clasele mele, profesorul de franceză și filosofie Isidor Cremer, revenit în învățământ după ce fusese îndepărtat din cauza legislației rasiste din timpul războiului. Toți colegii mei, dintre care-i amintesc pe Petre Bighiu, Grigore Averescu (nepotul marelui matematician Gh. Vrânceanu, fost elev al Liceului M. Kogălniceanu), Cicerone Rotaru, contribuiau la reușita acestor programe.

A venit și examenul de bacalaureat, programat de la 10 la 15 iulie pentru toți absolvenții moldoveni reveniți din refugiu. Împreună cu noi dădeau bacalaureatul și elevi din alte orașe învecinate – cred că Huși și Tecuci. Președintele comisiei de bacalaureat era profesorul universitar Ștefan Procopiu, originar din Bârlad, adică tot din părțile noastre, o somitate de nivel mondial în domeniul studiilor despre electricitate. Înainte de bacalaureat, profesorul de geografie Chesim mă întrebese ce vreau să mă fac după ce-mi voi termina studiile. I-am răspuns: „Notar la Cotnari”. Erau de față și două profesoare tinere – n-aveau nici treizeci de ani – profesoara de italiană și cea de științe naturale, care au început să râdă amuzate.

Întrebările comisiei de bacalaureat erau formulate de profesorii de specialitate și erau puse candidatului de președintele comisiei Când mi-a venit rândul, după vreo două-trei întrebări la română și la latină, profesorul Procopiu a vrut să știe „domnule Antip, gândește-te, că ai să faci, politică?” Tinerele mele profesoare au început să chicotească și să strige din sală: „Ai să te faci notar la Cotnari. notar la Cotnari!”

Nu m-am făcut notar și n-am locuit niciodată la Cotnari. Încă în ultima clasă de liceu, începusem să colaborez la ziarul *Vreme nouă*, care publica, între altele, informații despre societatea „Ștefan cel Mare”. Ziarul fusese înființat și era condus de profesorul și noul meu prieten, Isidor Cremer. După bacalaureat m-a angajat redactor la ziar, iar în 1946, mi-a predat funcția de redactor-șef.

Aveam să rămân toată viața în gazetărie, o profesie pentru care am început, poate, să mă pregătesc, fără să știu, încă din primii ani de școală, când tata mă trimitea duminica la gară la Buhăiești să cumpăr câteva ziare aduse de un vânzător ambulant care venea cu trenul de la Vaslui. În timpul săptămânii, tata îl oprea pe factor, care ducea ziare la abonați, învățătorul și preotul din sat, și le citea în timp ce factorul își bea paharul de vin sau de țuică. De când mă știu, ziarele au fost la mare cinste la noi în casă. În anii liceului, mi-am făcut obiceiul de a cumpăra un ziar sau două pe săptămână și de a răsfoi zilnic alte două-trei la debitul din cartier. Îmi amintesc că, o dată, gazda mea, madam Ungureanu, mi-a cerut să nu cumva să scap o știre despre „Papa Pisu Severinu Pantof!” (evident, Papa Pius-Suveranul Pontif).

Am lucrat la ziare, am condus și creat ziare și reviste. Am fost redactor-șef al ziarului militar *Apărarea patriei*, redactor-șef al revistei Uniunii ziaristilor, *Presa noastră*, redactor-șef fondator al revistei *Magazin istoric*, am predat ani îndelungați cursuri de istoria presei la facultățile de ziaristică și încă și acum fac parte din colegiul redacțional al revistei *Diplomat Club*.

Liceul „Mihail Kogălniceanu” a fost, pentru mine, școala care mi-a modelat orizontul intelectual, o școală a vieții și chiar prima școală de jurnalism. Dar poate că cea mai importantă influență a educației primite în acest liceu a fost determinată de atitudinea totdeauna atentă, bine intenționată, a profesorilor care m-au îndrumat și m-au ajutat să trec peste momentele de cumpănă. Niciodată, în cele patru decenii în care am deținut funcții de conducere în presă – și, de asemenea, la Muzeul Militar Central și la Editura Militară – n-am pedepsit vreun subaltern, n-am folosit un ton aspru, de comandă, am încercat mereu să fiu aproape de toți, să le înțeleg problemele, să-i ajut să se perfecționeze și să progreseze așa cum m-au ajutat cândva pe mine, profesorii Capră, Cruceru, Cremer și ceilalți.

București, 14 iunie, 2010

Dimensiunile fundamentale ale creației

Gheorghe CLAPA

Pentru poetul Neculai I. Onel lumea noțiunilor n-are realitate, este fără realitate propriu-zisă. Filosoful grec spune: dacă această masă este aruncată în foc, rămâne noțiunea de masă după care eu pot face altă masă. Poetul spune: dacă această masă este aruncată în foc nu mai există pur și simplu. El nu concepe concept fără realitate. El suferă pentru realitate, nu poate accepta dispariția realității fără ca el să piardă ceva. Nu poate accepta această ruptură între realitate și cuvânt. Lumea poetului Neculai I. Onel are întotdeauna acoperire în aurul cuvintelor sale atunci când este poet cu adevărat. Poetul răspunde și readeverește ceea ce vede și simte toată lumea. Poetul nu permite o dezvoltare artificială a limbajului. Noutatea poetului vine din cumințenia și profunzimea bunului-simț spus într-o limbă proaspătă și curată, expresie a originalității persoanei lui unice.

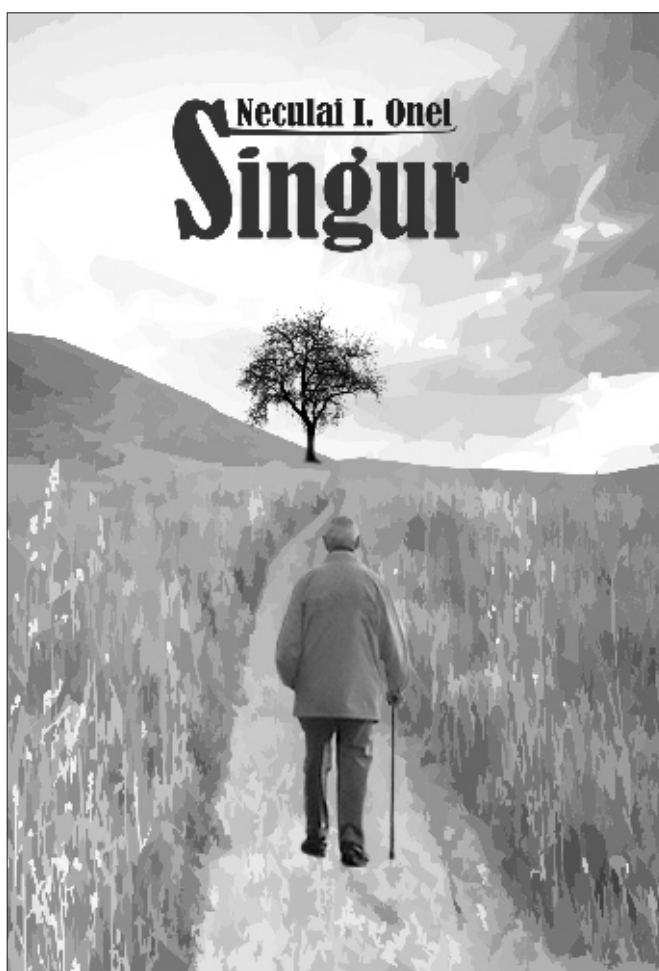
„Lectura e ceea ce face pe om” – Zoe Dumitrescu Bușulenga. Specia *homo sapiens sapiens*, omul gânditor, a creat scrisul și nu invers. Gândirea este în mod clar un proces legat de cuvânt, aceasta în forma umană, proprie ființei care a evoluat istoric sub chipurile unei serii de civilizații. Gândirea este facilitată de reprezentare, iar aceasta depinde evident de imagine. Dar „reprezentarea fără concept este goală” afirmă filosoful german Kant, care adaugă: „fără reprezentare conceptul este mort”. Raționamentele sunt însă legături între concepte – rațiunea este aducerea în viață a raționamentului în calitate de capacitate a intelectului. Dezabstractizarea, drept consecință a modificării radicale a relației om informație, pune problema măsurii în care *homo sapiens* va continua să fie specia care a fost și dacă umanitatea își va mai merita numele și titlurile sale identitare. Scrisul este un instrument social de memorie.

Românul are un puternic instinct de autoapărare, demolând, distrugând tot ceea ce îi creează un disconfort fie el și psihic sau cultural. Între timp eu rămân în umbra sau mai bine zis în lumina protectoare sacră a capodoperelor: a „Luceafărului”, a „Coloanei Infinitului”, a „Simfoniei române” ca nostalgie a originilor. Am încă atâtea de învățat despre noi, despre mine. Nu-mi este rușine că sunt român! Vreau, cel puțin, literatura să păstreze valorile nealterate, să nu incendiem capodoperele, căci ne dăm foc la rădăcini, ne mutilăm identitatea noastră. Să nu ne cocoțăm pe piramide, să nu le

demolăm. Chiar dacă nu pot să dau rod, prefer să simt eternul și sacral din preajma piramelor, a operelor literare consacrate. Privirile înțelepte vor ținti sus, vor căuta „Coloana Infinitului”. Suntem martori ai mileniului III, când vremurile sunt ciudate, vremuri care ne poartă ca într-un torent de neoprit spre vâltoarea unui postmodernism care sparge toate tiparele.

Poetul Neculai I. Onel surprinde printr-o literatură de observație a sufletului omenesc care pare mai complex și atrăgător, atunci când se interferează cu probleme grave ale timpului. Cred că preocupările literare nu, neapărat, te

recomandă ca scriitor. Poți scrie poezii și proză având mare încredere în ceea ce scrii și totul să se rezume la atât. A face literatură e cu totul altceva, spre asta se tinde: a crea; dispunând și folosind toate capacitățile de expresie (cuvântul cu sens și valoare), care să te individualizeze. Am la îndemână un citat din muzicologul Doru Popovici, mult mai elocvent și mai elegant decât pot eu să exprim: „...e greu să treci de la pictură abstracționistă la portret dacă nu știi desen, este și mai greu să construiești și să dezvolți o melodie când nu ai inventivitate melodică și mai cu seamă când nu știi armonie, contrapunct și nu cunoști formele muzicale și este aproape imposibil să scrii poezie și să generezi romane bine construite când ești departe de subtilitățile limbii unui popor, când nu ai vocația metaforei mai ales, când nu ți-ai însușit aurul moștenirii clasice”. A face literatură e un târâm anevoios, greu accesibil și de mare risc. Dar asta nu

înseamnă să renunți.

Cât de rar te poți privi în oglinda sufletului unui Poet – cartea lui de versuri – și să-ți revezi propriul suflet, cu trăirile lui, de fapt, ale tale, cu bucuriile și suferințele lui, de fapt ale tale. De fapt ale tuturor. De fapt, ale lui *homo universalis*, care este suma lui *homo faber*, *homo sapiens*, *homo ludens*... De fapt, să te revezi, în primul rând, întru neuitare, OM, și-apoi, rând pe rând, întru mirare și delectare, *faber*, *sapiens* și *ludens*...

Poezia ca stare. Să fii în stare să-ți întrebii propriul eu, acela, insondabilul: «...Îți mai aduci aminte de serile târzii/ Când ne plimbam alene printre vii?/ Din înălțimi duioasă luna ne privea/ Atunci când peste dealuri câte-o stea cădea.// Îți mai aduci aminte de mirosul de tei/ Ce îl simțeam mergând pe vechile alei?/ De clipele frumoase de amor/ Ce le simțeam trecând pe lângă un izvor// Îți mai aduci aminte de turmele de oi/

Care pășteau pe câmpul plin de iarbă și trifoi?/ Și cum mergeam la braț cu pasul lin/ Iar tu priveai cu ochii tăi albaștri cerul cel senin?». Iar răspunsul să-ți culegi de pe buze, în chip de petale de flori, și să-l depui omagiu la picioarele Poetului: «Acuma nu îți mai aduci aminte/ Căci ai plecat acolo-ntre morminte/ Trăiesc cu șoaptele ce le aud prin vis/ Când le trimite mândra mea din Paradis.» (Îți mai aduci aminte?), sau „De ce voi îngeri ați lăsat-o ca să plece/ Și singur am rămas în noaptea rece?/ Îmi va fi greu să mă descurc în viață/ Când de la ea nu mai primesc povață” (De ce?).

Poezia ca mod de viață. Să te uiți în ochii semenilor, și-apoi să le culegi impresiile, să vezi ce-ai semănat, și să le depui în taințele inimi: „De mâine voi călători spre stele/ Și voi uita de boli și de necazuri grele/ Voi merge într-un loc în Paradis/ Și n-o să am decât un singur vis./ Nimeni acolo zorii nu-i vestește/ Și de cei dragi nu se mai pomenește/ Nu voi simți nici chin și nici durere/ Și nu voi mai avea de nicăieri o mângâiere./ Singur, departe de cei dragi, de lume/ Voi rătăci pe o cărare fără nume/ Mereu mă voi gândi în noaptea întunecată/ Cum să ajung la Marea Judecată./ Chiar de va fi tristețe și răcoare/ Voi merge liniștit pe drum și pe cărare/ Un înger poate îmi va da de știre/ Că voi găsi lângă părinți un pic de fericire./ Atuncea, ostenit când somnul mă îmbie/ Voi adormi gândindu-mă la glie/ În vis îmi vor apare copiii ce-i iubesc/ Pădurea mea dorită și plaiul strămoșesc” (Singur). Iar tu să roșești frunzărindu-ți inima și să-ți crească, în chip de Crez, aripioare...

Poezia ca iubire. Să-ți iubești Trecutul, Istoria, să-nțelegi, cu indulgență, Prezentul și să te rogi pentru Viitor și Viitorime. Să vezi și să

crezi... Să vezi și să crezi... Crede și nu cerceta... Creează și vezi ce-au zămislit propriile tale plăzmuiri... Și nu uita că la început a fost Cuvântul...

„Eu tot aștept iubita ca să vie/ Pe drumul dintre vii cu drag să mă mângâie/ Și pe soare și pe nori/ Când simt mirosul de flori./ O, cât aș vrea ca s-o privesc venind agale/ Iar eu să o aștept în cale/ Susur de izvor să ascultăm în doi/ Privind la turmele de oi./ Aștept iubita în prag de seară/ Ea de la muncă să apară/ Să-i dau apă din izvor/ Apoi s-o sărut cu dor./ Dar degeaba aștept să vină/ Să apară în grădină/ Ea s-a dus în Paradis/ O aștept s-apară în vis” (Aștept iubita).

Poezia este timp (o fărâmă de Timp) spațializat (Spațiu circumscris unui petic de hârtie), pus în mișcare de iubire (îngemănare cu Muza, cu inspirația – inspirăm și trăim). Poetul inspiră Poezie și trăiește. Prin ea și pentru ea. De fapt, pentru noi, pentru a ne face mai buni, mai frumoși. Și reușește să ne facă viața mai bună. Nu mult, doar atât cât trebuie pentru a cunoaște străfulgerarea crâmpiei de fericire, cea atât de efemeră, de evanescentă, ba chiar mirobolantă... Mirarea de a ne descoperi, altfel, pe noi și lumea înconjurătoare, e de ajuns pentru a ne face fericiți: „Stau și privesc spre câmpul plin de flori/ Ce-i plin de frumusețe și culori/ Și peste tot, petalele sclipesc în soare/ Dând frumusețe și culoare./ Stau și privesc bătrânul fag/ Sub care ne iubeam cu drag/ Acolo a fost dor, tandrețe și suspine/ Rămase amintiri acuma fără tine./ Stau și privesc la nucul cel umbros/ Ce-mi amintește de chipul tău frumos/ Aștept ca să-l zăresc pe o cărare/ Dar el s-a-ndepărtat și nu mai apare./ Stau și privesc zadarnic, aș vrea să te iubesc/ Dar sunt bătrân și nu mai izbutesc/ În serile târzii stau abătut și supărat/ Căci ai plecat și singur m-ai lăsat./ Stau și îmi depăn tristul meu destin/ Iar mândrei îi trimit iubire și suspin/ Și să nu uite acolo unde este sus în rai/ Că are cine s-o iubească jos pe vechiul plai” (Stau și privesc).

Poezia este o lecție de mirare. Ne mirăm că suntem în ciuda a toți și a toate. Ne mirăm că iubim, în ciuda urii și ostilității ce ne strivesc din toate părțile. Ne mirăm că ne putem prelungi și înmulți prin iubire, prin vlăstarele cărora le dăm rod, asemeni Arborelui Vieții și al Adevărului. Ne mirăm că ne mai putem mira: „O, ce frumos era în lunile de mai/ Când mă plimbam cu mândra peste plai/ Și ascultam un cânt duios de păsărele în pădure/ Umbland ca să culegem zmeură și mure./ O, ce frumos era pe la izvoarele din vale/ Când mândra îmi venea în cale/ Era iubire, erau șoapte/ În orele târzii din noapte./ O, ce frumos era pe câmpul plin de flori/ Când mângâiam iubita pe-obrăjori/ Simțeam tandrețe, gingășie/ Și foarte multă veselie./ O doamne, acum iubirea mea s-a dus/ Și mă apropii de apus/ La cer privesc în nopțile senine/ Dar știu că mândra nu mai vine” (O, ce frumos).

Poezia ca delectare. Înainte de atemporală răfuială decembristă, rafturile librăriilor erau pline de cărți de poezie clasică și modernă, care se epuiza rapid. Se editau cărți de poezie, chiar și ale unor poeți nu extrem de cunoscuți și proslăviți de critică, în tiraje de 20.000 exemplare, clasicii și cei celebri ajungând la tiraje de sute de mii de exemplare. Unde sunt acele vremuri, veți întreba? Eu aș întreba cvasi-retoric: Unde ne sunt visătorii? Unde ne sunt cititorii de poezie? Vor fi dispăruți ei cu toții în turburele vârtej?! Era, în adevăr, Poezia pentru ei o delectare? Sau sperau să-și alunge plictisul și disperarea, găsind eventual acolo rețete ale fericirii posibile în acele vremi, sau vreo scânteie de revoltă? Erau cititorii aceia fideli Poeziei? Sau le cumpărau pentru că erau mai ieftine decât romanele, de exemplu? Doar pentru a umple un gol în bibliotecă? Existau de pe atunci bogați în devenire și cereau librarilor să le dea vreo doi, să zicem, metri de cărți de o anumită înălțime și lățime, ca să fie uniforme, să dea bine la imagine... Sau eram toți o țară de bogați în devenire?!

Eram o țară de oameni care visam la mai bine. Ucigând Poezia din noi și condamnăm poezii la uitare, am devenit mai săraci ca înainte, pustiul din suflete neputând fi mobilat ori decorat cu zorzoanele din tinichele lucitoare, oferite de economia de piață, care ne îndeamnă la vânzarea de suflet, mult mai cumplită ca vânzarea de țară. Țara era exteriorul, sufletul este lăuntricul, este

Contul Asociației Culturale
“ACADEMIA RURALĂ ELANUL”

2511.1-6065.1/ROL deschis la B.C.R. Bârlad

e-mail: revistaelanul@gmail.com

<https://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

Vlad Codrea, Univ. “Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

Laurențiu Chiriac, Vaslui

Dan Ravaru, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

Simion Bogdănescu, Bârlad

Serghei Coloșenco, Bârlad

Mircea Coloșenco, București

Laurențiu Ursachi, Bârlad

Teodor Hardon, Rânzești

Florin Varvara, Sărățeni

Sorin Langu, Galați

Ciprian Toderășcu, Găgești

Tehnoredactare: Bogdan Artene

Tipar: SC Irimpex SRL Bârlad

ISSN: 1583-3593

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Sinele, este firea și firescul, natura noastră. Suntem vinovați de extrem de înaltă trădare pentru că am trădat Poezia și Poeții la uitare prin nelectură, prin abandonul de spiritualitate. Nu vom redeveni bogați spiritual decât prin întoarcerea la izvoare, la Poeta Vates, la Poezie, la Cuvântul cel dintâi stătător, decât redevenind noi cei primordialii, independenți de perisabilă și înjositoare materie. Revenind *intra muros*, reintegrând acel Palat în care desfătarea spirituală este singura preocupare, cea mai înălțătoare, și înnobilitantă dintre toate. Trăim paradoxul unor vremuri teribile: nu Poeții au fost dați afară din Cetate, ci noi ne-am alungat din Cetatea Poeziei, lăsându-ne atrași cu mărgeluțe de sticlă colorată de neguțătorii noului Bizanț care este Occidentul actual.

În actualul Occident, editorii de poezie dau faliment, căci NIMENI nu mai citește Poezie... Trist! Să fie oare adevărat că Occident este participiul verbului *occire*: a ucide, în franceza veche, ceea ce ar da în limba română: cel care ucide?! Sau că, în aceeași franceză veche, unde *oc* însemna DA, Occident ar însemna: Cel care spune DA la toate?! Problema este cu ești de acord, la ce spui DA, se prea poate să spui DA în loc de NU, atunci când, de fapt, ar trebui să te opui! Să te revolți sau să iei măsuri ca un anumit lucru să nu se producă, să nu aibă loc! asta ar însemna supunere oarbă, depersonalizare!

Iată lumea în care am intrat, în care ne-am dorit într-atât să intrăm, după care am jinduit ani de-a rândul... O lume în care, într-un dicționar *Larousse*, citeam, în anii '90: „Poetul este o ființă ruptă de realitate, cu capul în nori, care nu se poate apuca de treburi serioase”! Iată în ce mod rușinos este expedit Poetul în această lume, de Cetatea actuală care, nici ea, nu acceptă ingerința sufletescului, spiritualului și mentalului în societatea contemporană, care are cu totul alte idealuri – să vândă tot ce se

poate vinde și să câștige sume enorme de bani. Acesta fiind, de altfel, singurul lucru care poate face fericit, pare-se, pe omul contemporan, locuitor al Planetei numite Occident, străină de planeta Micului Prinț, a Poeziei și a Rozei. Și totuși, cântecul de lebdă al lumii ăsteia nebune în cursa ei după bani și spre nicăieri, ar fi întoarcerea la poezie, sensibilitate, frumusețe, puritate, subtilitate etc. La starea de bine pe care ți-o conferă lectura unei poezii de bună calitate, pe un fundal muzical de calitate...

Toate acestea le deslușim din poemele unui Domn al Poeziei, pe care l-am descoperit cu delicii, într-atât de intens agreabilă a fost surpriza ocazionată de momentul cunoașterii acestei Personalități a Prezentului, prezența ei pe scenele culturale de la noi augurând un bun viitor al literelor și artelor în această țară. Par poeme scrise de mine, de tine, de el sau de ea, de noi sau de voi, de ei ori de ele, de oricare dintre noi, căci în fiecare poem ne regăsim, în ipostaze care ne fac plăcere sau ne storc lacrimi. Greu de încadrat în tipare poetice o astfel de poezie, străină oricăror obediențe. Fără teama de a greși, îl putem încadra pe Neculai I. Onel într-o singură categorie, mai puțin (sau deloc) convențională: cea a Poeților fără Frontiere! Imprevizibil, transgresând orice orizont de așteptare, demolând vechile grile de lectură, reinventându-se continuu sau întorcându-se, la modul propriu, în trecutul (uneori abscons) al Poeziei, Neculai I. Onel ne-a demitizat imaginea Poetului locuitor al propriului Turn de Fildes.

Poezia lui pare un Jurnal de bord, consemnând momentele demne de a învinge curgerea vremii, par oglinda propriului suflet în care se privește înainte de culcare, dar și înainte de ivirea zorilor, pare emanația propriei aure purtătoare a unui nimb unic, dar și înregistrarea sonoră, în tonalități specifice simfoniei, a vocilor inimii. Poetul călătorește prin lume în căutarea propriului Sine, sperând, cvasi-utopic, într-o grabnică revedere și regăsire, nemaivăd nimic în comun cu poetul prizonier al Turnului de Fildes. Poetul coboară în Agora (nicidecum claustrofobia nu e de vină!), căci unde este mai probabilă și propice găsirea unui UNU, decât în Multiplu? Asumarea condiției umane, a responsabilității ce-i revine ca deschizător de suflete și de lumină (încleștată uneori în lupta cu întunericul), mântuitor de angoase și anxietăți, Poetul închină adevărate Ode și Imnuri mamei iubite, trimiterea la Primordial, la Mama Primordială care este Viața, la Creatorul nostru al tuturor, fiind, dacă nu foarte evidentă, cel puțin plauzibilă. Remarcabilă și subtilă ODA închinată Tatălui Ceresc, prin Imnul închinat Mamei!

Rândurile puține dar, sperăm noi, elocvente, ne-au fost inspirate de Poezia Domnului Neculai I. Onel, dar și de puținele clipe petrecute în extrem de plăcuta lui companie, în care am încercat să-l descos, cu delicată discreție, despre unele aspecte care-mi scăpau. Un Poet fără Frontiere, dar și fără Timp, iată o posibilă definiție a Poetului în chestiune, dar care domină maiestuos Spațiul Poeziei, unde se mișcă cu dezinvoltură!

Această Poezie, trebuie s-o recunoaștem, la început ne-a intrigat, alteori ne-a lăsat interzis, anumite poeme fiind descinse parcă din pana marilor Poeți ai Panteonului literaturii române unde, e de presupus, va avea un loc al lui. Alteori, ne întrebăm de unde provine această poezie, care sunt sursele lui, ce l-a inspirat. Este o variantă a eliadescului Mit al Veșniciei Reîntoarceri... Dar care nu întoarce spatele Realității, Oamenilor, Timpului ori Spațiului, într-o Mișcare rectilinie spre Înalt. Superb!

SINGUR

De mâine voi călători spre stele
Și voi uita de boli și de necazurii grele.
Voi merge într-un loc în Paradis
Și n-o să am decât un singur vis.

Nimeni acolo zorii nu-i vestește
Și de cei dragi nu se mai pomenește.
Nu voi simți nici chin și nici durere
Și nu voi mai avea de nicăieri o mângâiere.

Singur, departe de cei dragi, de lume,
Voi rătăci pe o cărare fără nume.
Mereu mă voi gândi în noaptea întunecată
Cum să ajung la Marea Judecată.

Chiar de va fi tristete și răcoare,
Voi merge liniștit pe drum și pe cărare.
Un înger poate îmi va da de știre
Că voi găsi lângă părinți un pic de fericire.

Atuncea, ostenit, când somnul mă îmbeie,
Voi adormi gândindu-mă la glie.
În vis îmi vor apare copiii ce-i iubesc,
Pădurea mea dorită și plaiul strămoșesc.

Neculai I. Onel